

SAŠIUVAS

ŠEŠTAS.

TĖVYNĖS SARGAS.

MENESINIS LAIKRAŠTIS

paskirtas dvasiškam ir medžiagiškam Lietuvių
tautos sulaikymui par jos apšvietimą.

MENŪ 1896 BIRŽELIS.

TYLŽEJE.

Nū Rēdystēs.

J. M. Panai **Laumei Lelivaitei**. Vardan visos skaitančios Lietuvos jaunūmenės ačiu Tamistai už tikrą „paveikslelį“. Pažinę Tamistos talentą linksminame savę viltimi, jog ir ant tolesnio laiko teiksisi mūsų neapleisti.

J. M. Panai **Gulbei Padievaitei**. Tamistai klojas išrodyti tiesą trumpai, aiškei, visiems suprantamai. Ačiu už naujingą straipsnį! — žinome, jog ir toliaus Tamista mums pašalpa suteiksi Ačiu už gerus dėl mūsų darbo linkėjimus.

Ponui **Dailidei**. Tamistos veikalelis „Rodos motynoms“ yra jau praėjusę metusę atspaustas „Ukininko“ priedusė, dėlto jį atgal gražiname. Ar negalėtumei Tamista aprašyti apie sodnų auginimą? — labai ačiu sakytumime.

P. L. **Aukupaičiui**. Tamistos laišką parskaitę pripažįstame tą geistiną mierį, kurį nori pasiekti dėl gero visūmenės par savo straipsnį. Talpiname jį šiamę sąsiuvē, — Dievė tikt padék!

A p g a r s i n i m a i .

Kiekvienam prisiuntančiam žinias nors ir negrynai lietuviškai parašytas Rēdystē prigulinčei užmokės. Prijėmame tiktai žinias, išreikštančias nedorus darbus administracijos Lietuvoje. Autorius padūdamas žinias turi nors trumpiausei atsakyti ant šių klausymų: kas, ką, kamę, su keno pagalba, dėlko, kokiū budu ir kūmet?

Šio laikraščio krautuvės **Tylžeje** prie p. Šenkes ir **Klaipėdoje** prie p. Baršačio.

TĖVYNĖS SARGAS.

„Ne katalikyste dėl Tėvynės,
bet patrijotizmas iš Dievo meilės“.

Išsina ant mėnesio vieną kartą. Metine prekė ant vietos 1 rublis;
prusineis pinigais 2 m. 20 Pf. Į Ameriką su prisiuntimu 1 dol.
Atskyras numeris ant vietos 10 kap.

Į t a l p a.

I. Atviras laiškas Nikolajui II. 1	II. Viskantas. Paveikslėlis iš Žemaičių gyvenimo. Paraše
Terp skausmų į garbę. L.	Laumė Lelivaitė 32
Aukupaitis 6	Iš Lietuvos istorijos. Mythologiae Lituanicae Monumenta. Dalis II, amžius XIV ir XV. Antano Miežynskio.
Kaip Alsėdiškei rupinas apie valšėius mokyklą ir kaip kiti valšėei turi rupinties?	A. Kuronėlis 37
Vaišgantas 10	„Mendog Król Litevski“:
Pradžia atskalunystės. Gulbė Padievaitė 15	Paraše Julius Latkauskis.
Kas girdėties? Iš Kauno, Zarasų, Panevežio, Kauno, Petrapylio ir Klaipėdos . . 19	A. Kuronėlis 40
Iš gudiškų laikraščių. L. A. 31	Maliava. Dailidė 44
	Naudingi pamokymai . . . 48

I.

Atviras laiškas Nikolajui II.

Maskoliškas rėdas, norėdamas suvaržyti savo viešpatystėje svetimas tautas ir kiekvieno žmogaus liūsią mislį, kad visus greičiaus pasiklotu sumaskolinti ir kiekvieną žmogų priversti savo rėdo darbus girti, suteikia visiems savo urėdams didelę valdžią, kad tautas parsekiotu ir kiekvienos ypotos mislį ganytu. Iš to pasinaudodama Maskolijos urėdija (činauninkija) darbūjas ne tiek dėl vieš-

patystės, kiek dėl savo gero. Išreikšti jos nedorus darbus ir teisybę atrasti — tai negalimas daiktas, nes didesnieji urėdai išsirenka mažesnius ir ima nū jų kišius. Valščių rašytojėi moka už vietas tarpininkams (pasrednikams), urednikai asesoriams, šie sprauņikams, tarpininkai ir sprauņikai gubernatoriams; o jei ant kurio iš jų pasiskųsi nors už didžiausią nuskriaudimą, netikt teisybės nerasi, bet naują ant savęs skriaudą užtrauksi. Žino tai gerai kiekvienas Maskolijoje gyvenąs, nes skųsdamas, dūkime, asesorių visados pridėda: „Prašau dėl to reikalo ištyrinėjimo atsiųsti ne vietinį sprauņiką, bet kitą kokį nors urėdą“; ale gubernatorei tos pasargos nekūmet neklauso, — atvažiūja sprauņikas ir, žinoma, nekados kalčios neranda. Ne vienas, rasyk, norėtu pačiam carui pasigūsti, bet lyg jo skundancio padonujų balso nedaleidžia. Ir neveltū vartojas Maskolijoje priežodis: „Do Boga vysoko, do caria daleko“. (Prie Dievo augštai, prie karaliaus tolie). Kad jau patį maskolei jaučia urėdijos jungą, neleidancios skųsties pačiam carui, tai ką besakyti apie tas vietas, kurios yra po valdžią generalgubernatorių, o įpatiingai mūsų Lietuvą. Če jau administracija ribos savo valdžiai neturi, teip jog mūsų dvasiškija, bajorija ir valščionis nebeįmano ko bijoties ir ko besaugoties. Ir neveltū išmintingieji maskolei pakėlė balsą prieš administracijos darbus.*) Įstabesniu dar dalyku yra, jog patį maskolei, negalėdami atsiginti nū savvalios urėdijos (činauninkijos), sutaisė atvirą laišką

*) Skaityk straipsnį žemiaus padėta: „Iš gudiškų laikraščių“.

(gromatą) Nikolajui II ir atspaudinę jį tukstaneis išskleidė laikę karunacijos po visą viešpatystę. Paryžiaus laikraštis „Revue Blanche“ nū $^{15}/_3$ dienos šio Birželio mėnesio aiškina, jog tas laiškas ne užrubežyje ir ne socialistų ir nigilistų yra surašytas, bet pačioje Maskolijoje urėdų žemininkų, taip vadinamųjų „Zemstva“. —

Šitai to laiško aiškus žodžei:

„Visušviesiausis Ponė! Tavo sostą apstoję yra žmonės, kurie dėl savo gero uždengia prieš Tavę tikrą padėjimą Bosijos viešpatystės ir tikras pažiuras Tavo padonųjų. Kad patsai aštrei atstumi teisingus reikalavimus žemininkų susirinkimų, kad prispaudimo budu vis dykčiaus varžini mūsų laikraščių balsą, — par tą patį didini paojų tos abejonės. Nenori regėti, nenori klausyties. Daleisk tadą bent kada nors prie savęs mūsų žodžius“.

Toliaus, laiškas šis išreiškia, jog visi urėdai stengsis par karunaciją nematytomis iškilmėmis ir blizgančiais papūšimais uždengti tikrą dalykų padėjimą ir partikrinti savo carą, kad jo žmonės tokią turi laimę, jog didesnios negali suteikti nė jokia viešpatystė su kitoniskais savo rėdais. Tolesnei laiškas šėip skamba:

„Urėdai labai gerai supranta, kokį jiems pelną dūda patvaldystės rėdas. Kolaik Tu, Visušviesiausis Ponė, laikai savę už turintį valią mislyti, veikti ir spręsti vardan milijonų žmonių, kolaik kiekvieną norą žmonių pagerinti savo padėjimą laikysi už paržengimą savo šventos valios, tolaik viešpatystės urėdai apsidengdami Tavo personos galybę savo tikt dabos reikalus, jūksis iš protingų reikalavimų žmonių, laužys įstatymus, naudosis iš urėdiškos savo valdžios, niekins visūtinį balsą. Urėdams netinka anas senas budas viešpatystės rėdymo, kada žmonių pasiuntinei svarbiūšę reikalūšę galėjo savo balsą padūti, jie išmislyjo naują rėdymą pagal savo už-

geidos, ne pagal Tavo pažiurių, Ponė! Urėdai visokeis pragumais lyg pastarosios stengsis ginti viens kito nusidėjimus.... Nedūkis apsigauti, Visušviesiausias Ponė, nemierūtu gražumu apsvainykavimo iškilmės. Kad pamatysi papūštus namus, kad išvysi apšviestus langus namų Tavo miesto, atmint, jog palicija ne tikrų jausmų Tavo gyventojų reikalauja, bet daugiau piningų karunacijų iškilmėi. Kad deputatai auka Tau abrozdus ir brangias dovanas, žinok, jog tai priversti padarė, nes užginta jiems yra išreikšti ant rašto savo linkėjimus ir geismus. Kad žmonių burei užšauks Tavo ausis savo „gurra“ tai dėlto, jog iš paliepimo valdžios prigudino jaunūmenę dailei klikauti, jog įsakyta surinkti į Maskvą kūdaugiausei valščionių, turinčių išreikšti visūmenės linksmumą, jog ant galo, tūšę burysę veikiaus atsiras parsirėdę linksmi palicijantai, negu džiaugsmo pilni žmonės. Tie par daug jausmingi kliksmi neišreiškia tikros meilės liūšų gyventojų, bet pusgalvišką džiaugsmą tų pusgirinių žmonių, kurie balsingu užimu šventės kasdieninio gyvenimo vargas numaldyti trokšta. Milijonai, kurie išeis ant iškilmės apsvainykavimo, yra išplešti po skatiką nū neturtingų ir vargūšę paskendusių Tavo žmonių ir tai su pagalbą paprastų pragumų: grąsymo ir bauginimo, kokeis visados pasinaudoja minios palicijantų Tavo, Visušviesiausias Ponė!“

Tolesnemę trukyje laiškas išreiškia visokius budus, kureis viešpataujancia Maskolijos urėdija pargali kiekvieną liūsesnę mislį, kiekvieną pa-peikimą rėdo veikalų. Įstabiausei išrodo korojimą administrativišku keliu, kursai atsiliekt be teisinimos, be liudytojų, be jokio sudo, ir kurio patirsta šimtai tukstančių nieko nekaltų žmonių, ko negali buti nė vienoje kitoje viešpatystėje.

„Drebi, Visušviesiausias Ponė, — sako toliaus autorei to laiško — prieš šešėlį socialistų ir nigilistų, o daugumas Rosijos žmonių tolie yra nū revoliutiško sujudimo, nesupranta savo tiesų dėl apsiginimo savęs. Ale Tavo

rėdas netiktai nigilistus parsekioja: spaudžia ir naikina visa, kamę tikt apsireiškia žmonių gyvybė... Iš tos tat priežasties Rosijos rėdas išdūda įpatingiausius parėdymus atsargumo laikę karunacijos netikt bijodamas valščionių maišto, bet nigilistų užmanymų. Pūšia Maskvos namus ir ulyčias kvietkais, karunomis ir audeklais, ale vienkart traukia tenai pulkai kareivių ir minios palicijantų iš visų Rosijos miestų. Namų sklepus iš pusės ulyčių, par kurias su iškilmę reiks pareiti, užrakina ir prie durių žymes prispaudžia. Įėjimas į tūs namus daleistas tikt tiems, kurie gavo nū palicijos liudyjimą. Pabrikų darbininkai bus labai dabojami; daug jų ant karunacijos laiko išvarė iš Maskvos. Skaitlius personų, kurias iš Maskvos išvaryta tiktai dėlto, kad palicijai pavojingomis pasirodė, išneša 4000 su viršum: yra tai gyventojėi, kurie norėjo važiuoti į plukyklas Kaukazo ar Krymo, o kurius be jokio teisinimos privertė išvažiuoti į Viatką ar Valagdą; yra tai jaunos mergaitės, kurių duris 6 adynoje ryto iškelia žandarai; senelei, kurie po 3 kartus ant dienos turi prijemti lankymus paslaptingos palicijos, varančios jūs iš **savo valios** išvažiuoti“.

Ant galo, rodo laiškas, jog kūbaugesnis bus žmonių sujudimas ir pasikelimas, jų aštresneis pragumais vartos rėdas dėl užturėjimo žmonių reikalavimo išsiliūsūtu nū urėdų tyrionystės. Atmena caro dėdę, kurs naudingomis parmainomis užgesė gaisrą, ir kurį Rosija laimina ir visados garbins. Primena apie caro tėvą, kursai iš baimės užpūlimo ant savo gyvastės užsidaręs kaip pustelninkas gyveno ir be malonės suteršė viską tą, ką jo pirmtakei dėl gero Maskolijos buvo padarę. Carui Mikalojui II galima išsirinkti ar užgana padarymą teisingiems žmonių reikalavimams, pritinkančiams šiam apšvietimo ir liūsybės amžiui, ar laukti kruvinos naminės karės. Užbengę laiško

žodžius ir nekurių jo vietų išguldymus, mes tiktai pridursime, jog ši laišką parašė žmonės, gerai suprantantieji padonųjų reikalus ir aiškei matantįs valdonų prasikreipimus. Ir iš tiesų, koliaik Maskoliją pargalės svetimas kardas, greičiaus ji pražus nū savo urėdų.

Terp skausmų į garbę.

Kas važiuodamas par Lietuvą matė arba girdėjo, kiek par paskutinius 33 metus valdžia pastatė cerkvių, kiek valščionis pribudavojo mokslinyčių, kas skaitė statistiką, kiek vaikų kasžiemą susirenka į jas mokinties kas ant galo, šventai įtikia žodžiams administracijos, o nežino tikros mūsų dvasios, tam tiktai gali pasirodyti, jog tas teip pramintas šiaur-vakarinis kraštas jau maž daug susimaskolijo; vienok, ant garbės Lietuvos su džiaugsmu mes galime pasakyti: Lietuvei terp skausmų eina į garbę ir naują taisy Gudijei klausymą: ką daryti po 33 metų gudnimo su Lietuveis. —

Nelabai dar senei valščionis dėkingi už baudžiatvos išnaikinimą mylėjo sosta, įsitikėjo vyriausybei: parsekiojimo savo tikėjimo jie aiškei nematė, užmanymų sugudinimo jie pažinti negalėjo. Juto, tiesa, nemiulus sau įstatymus, bet už tą rugojo ant bajorijos, kuri kišdamos į lenkmetį ant nekaltų žmonių tą nelaimę užtraukė. Urėdai, terp kurių didžioji puse buvo katalikais, turėjo didelę įtekmę ant žmonių ir teip buvo godojami, jog kareivis pagrižęs prie savųjų dievėjo nedėldieneis kareiviškus rubus, norėdamas nors paviršutinei urėdą nudūti, dėlto ir darė su jeis ką norėjo: valšcei trumpamę laikę daug pristatė mokslinyčių ir negailėjos kašto dėl mokintojo užlaikymo; vildamies, jog vaikai prasimokinę galės gauti kokią vietą, su tikru noru leido jūs į mokyklas. Darbas sugudinimo ėjo gana laimingai. Bet kad kraštas buvo ramus ir tikas, minios palicijančių nebeturėjo ką veikti; general-gubernatorei, vienas po kito užimdami Vilniuje mažne karališką valdžią, gerai tą suprato ir juto nebesantįs reikalingais, o prie to prisipažinti nė

vienam nenorėjo; turėjo ką nors daryti, kaip nors pasigirti vyresnybei. Uždraudimas spaudos ir gabenimas knių iš Prusų jiems buvo parankėje. Todėl sugavę naujai atspausť Prusųse maldaknię arba lietuvišką kalendorių kišo gabentojus ir nešėjus į kalinius, skelbdami, jog tai yra socialistai priešingi valdžei; arba priverťę par degtinę ir bauginimą valščionis pasirašyti ant nutarimo (prigovoro) sudėti nū desetinos po kapeiką ar dvi ant pastatymo cerkvės ir užlaikymo stačiatikių dvasiškijos, ar padirbimo mokslinyčios, įteikimo joje atskaluniško „abrozdo“ ir parvežimo popo dėl jos pašventimo, girės, kaipo vaiseis savo darbo ir reiške, kaipo paveikslus, jog šiaur-vakarinis kraštas nors dar nevisai tikas, bet valščionis yra jau ant pravoslavijos palinkę, reikią tiktai suspausti kunigus, užginti griunančias bažnyčias taisyti, katalikams nēkur vietas nedūti, nedaleisti žemės pirkti ir klausymas sugudinimo šiaur-vakarinio krašto bus užbēngtas. Ir prasidėjo vertimai vaikų melsties prieš pravoslaviškus „abrozodus“ kaišymai jiems knių gudiškomis raidėmis atspausť, varynėjimai mokintojų į cerkves, kunigų korojimai, į klioštorius uždarynėjimai ir ištremimai, užginimai ir Velykų rytą, kaip Vydžiuse,¹⁾ eiti aplink bažnyčia, kratymai naktymis kunigų ir ukininkų, išvertinėjimai naujų kryžių ir kiti aštrūs ir baugūs darbai palicijos tarnų, iškeliamų ant urėdų už paskrikštijimą arba už tą, kad yra doriškai visumenkiausios vertės.

Tadą jau visiems atsiverė akis ir tamsiausieji valščionis suprato aiškei savo padėjimą, jemės tais pačeis ginklais kariauti ir trumpamę laikę užkirto kelią gudinimui: kad pastatytos cerkves nebutu tuščios, reikėjo ipatingo cirkuliaro, idant kiekvienas urėdas šventomis ir karaliaus dienomis jos neapleistu, o kokiamę tikėjimę auklėjas vaikai maišytų porų ir priėjusių stačiatikystę aiškei liudyja pavadinti į sudus už padirbimą sau krikšto ir šliubo popierių ir kunigų korojimai už krikštijimą, spavedojimą ir suvainykavimą atskalunų; iš vaikų lankančių mokslinyčias užbēngia tiktai tie, kurie į kunigus nori išėiti ir prieš gudinimą kariauti,

1) Kauno rėdyboje,

kiti pabuvę par vieną žiemą užbėngia josę savo mokslą; tėvai bijos blogos ant vaikų įtekmės mokintojo-atskaluno ir gerai suprato, jog liudyjimas apie užbėngimą mokslinyčios nė jokios nedūda tiesos, nė jokio neatneša gero. Vaikas namon pagrižęs nors maž jau pripratęs yra plunksną nuvaldyti, todėl gauna tūjau į rankas „Lengvų budą pačiam iš savęs prasimokyti rašyti,“ kursai Tylžėje dešimtimis tukstančių spaudinas, ir po kelių dienų lietuviškai braižo ir kitus mokina. Mokslinyčių paskutiniūšę laikūšę netiktai nebestato, ale ir pastatytu nebtaiso. Par 20 metų valdžia vertė ukininkus pastatyti mokslinyčią Kartenoje,²⁾ paskirdama savo medžiagą, bet valščionis ant to tesutiko pernei rugpjūčio mėnesyje, kad atvažiavo pats gubernatorius ir prie valščiaus buto patsai ant vyrų nžgerė.³⁾ Tarpininkas įkalbinėja, kad valščionis įtektu stačiatišką „abrozda“ mokslinyčioje, susėjimas vietoje to daro nutarimą ir neša į mokslinyčią katalikišką kryžių su lotynišku parašu, nors už tą gubernatorius Alsėdžių ukininkus Telšių kalinyje baugino, vienok nieks nepabugo.⁴⁾ Susejimas prispaustas, kad įtektu valščiaus butę stačiatišką „abrozda“ ir kasmeta dėtu piningus ant deginimo alyvos, įteikia brangius paveikslus Visušviesiausios poros.⁵⁾ Gubernatorius išleidžia cirkuliara, kad valščiui po nutarimais priimtu gudiškas rades, tūtarpu valščionis daro nutarimus ir siūncia daugybę prašymų ant Visušviesiausio Vardo, idant sugražintu lietuvišką spaudą.⁶⁾ Palicija savo kumsčio darbais, o labiausei užgaudinėdama tikėjimiškus katalikų jausmus, tokią igavo valščionių neapykantą, jog ir rubai, kokius jie nešioja, ir kalbą jų vartojama turi šendieną už jų pačius kentėti: kareivis pareidamas į savo gimtuve jau šendieną visai nebnešas kareiviško rubo, nes jeis apsilvilkusį gali kas už palicijantą palaikyti, — o pašauktas prie kokio urėdo ar į sudą atėjęs sakos nemokas gudiškai kalbėti. Spaudos

2) Kauno rėdyboje.

3) Skaityk tretį sasiuvą „Tėvynės Sargo“.

4) Skaityk penktą sasiuvą „Tėvynės Sargo“.

5) Kretingoje, Darbėnūšę ir kitūšę Kauno rėdybos valščiūšę.

6) Iš Ilakių, Surviliškių, Kvedainos Kauno rėdybos, Nitaujos, Rygos ir iš kitur.

uždraudimas atneša Gudijei didelę blėdę. Knigų valdžios išdūtų gudiškėmis raidėmis nerasi pas lietuvį, nors užėjęs gražius jų viršus, pridėtus tabokos lapų ar kokių popierėlių, suprasi, jog knygos buvo skleidamos, suprasi ir kur jos dingę. —

Stulpai ant kelių su atbulai prikaltomis prirašytomis lentomis liudyja, kiek lietuvei pažįsta ar kiek nori pasirodyti pažįstančiais gudiškas raides. Skaudu, tiesa, pamislyti, jog angoje XX amžiaus turime eiti į Prusus su didžiausią baimę šviesos parsinešti, bet jei atminsime, jog ten nedatenka paršviesios Gudijos cenzūros akis, nebus ko pardaug gailėtis. Iš išėjusių apie 800 lietuviškų knigų Prusųse cenzura butu tikt vieną-antrą parleidusi; lietuviški laikraščiai: 1) Varpas, 2) Apžvalga, 3) Ukininkas, 4) Tėvynės Sargas, 5) Vienybė Lietuvininkų, 6) Rytas, 7) Lietuva, 8) Tėvynė, 9) Valtis, 10) Saulė, 11) Nauja Lietuviška Ceitunga, 12) Tylžės Keleivis, 13) Lietuvos Paslas, 14) Nauja Gadynė, 15) Kardas, nerokūjant trijų paskirtų dėl Prusų lietuvių, visi butu užginti Gudijoje. O dabar nors jie yra teip persekiojami, jog tie išgamos, kurie, užpykę ant savo priešų, senovėje jų naktymis uždegdavo, šendiena gi verčiaus primeta savo priešams lietuvišką laikraštį ar kalendorių ir išdūda palicijai; vienok skaitlius jų kasmetą dauginos kartu su skaitliumi skaitytojų. Graudu veizdėti, kaip lietuvis žvalgydamas perka sau laikraštį, su baimę jį nešas namon, atsargei laukę kavoją, bet linksmu yra veizdėti, kaip vienas kitiems pietus valgant skaito, ir gailu matyti, kaip parskaitęs jį degina. Siekis tų laikraščių, keletą atskirus, yra par išaiškinimą aprinktos sau kokios nors šakos lietuvių gyvenimo apšviesti Brolius dėl dvasiško tauotos sulaikymo. Nė vienas iš jų neturi simpatijos prie lenkų, nė vienas nepaikina visūmenės, kad pakiltu prieš valdžią, nepena skaitytojų tuščią viltimi sulaukti senosios Lietuvos galybės, bet visi aiškina administracijos darbus, mokina gyventi vienybėje, turėties savo tikėjimo, užlaikyti savo kalbą ir papročius ir laukti kolei Europos kardas pargalės Gudijos galybę. Todėl ir Lietuvos visūmenės aiški ir trumpa palitika: atidūti reikalingą godonę sostui, valdžiai neįsitikėti, vienok kiek jos klausyti, kiek jį neplėšo giliausių

jausmų šv. tikėjimo. Tokios dvasios pilni buvo Kražiečiai kada naktį angoje bažnyčios stojos prieš gubernatorių su Kryžiumi ir Visušviesiausios poros paveikslais rankose; tokios dvasios pilnos yra motynos — žemaitės, kurios pamačiusios paliciją beraunant iš žemės naujus kryžius, valdžiai nepriešinos, bet išvedus visus vaikus iš triobos, su ašaromis veizdėdamos rodo mažutelems ir pasakoja, dėlko tai palicija daro. Tokios dvasios laikos visūmenė, kuri pečiotijant palicijai bažnyčią ar kunigą iš parakvijos išvežant užstoja valdžiai kelią, nors pats kunigas neleidžia jai to daryti. Labai gerai supranta tą ir administracija, dėlto bažnyčią užpečiotyti ar kunigą išvežti vis atvažiuoja žmonims tebmiegtant.

Tat kokių vaisių par 33 maskolinimo sulaukė Gudija nū nelaimingų gyventojų šio teip praminto šiaur-vakarinio krašto.

Nors mes par tą laiką daug nukentėjome, nors nekrikščionišką elgimos mūsų administracijos nekartą davėme išgirsti visai Europai, vienok kiekvienas žmogus, pažinęs lietuvių dvasią ir tiesą pasakyti noris, turi pripažinti, jog sauvalingi cirkuliarai ir darbai administracijos ne dėl viešpatystės, bet dėl savo naudos daromi, užgaudami tikėjimiškus ir tautiškus lietuvių jausmus, parodė ir valščionims jų padėjimą ir reikalus, išmokino nieko gero nū vyresnybės neblaukti ir privertė tureties vienybės: Lietuvos visūmenė neša jungą likimo uždėtą tikei, išmintingai, iš skausmo atskirų aukų eina į garbę, — ir naują sutaisė Gudijei klausymą, ką dabar daryti su Lietuveis? *L. Aukupaitis.*

Ką gerą gali padaryti valščiaus.

Kaip Alsėdiškei rupinas apie valščiaus mokyklą ir kaip kiti valščei turi rupinties?

Baisi yra Maskolija savo didumu ir žmonių daugumu, bet aną nemažai susilpnina didis gyventojų įvairumas: Maskoljia susideda daugiaus, kaip iš 110 mažesnių ir didesnių tautų. Maskolija savo galybę ir tvirtybę regi ne įgavimę tų atskirų tautų meilės ir gūdonės par matomai

malonia prieglobsta, par matomai dorą elgimos, triusą apie jų gerovę ir gūdojimą jų ipatybių, bet priešingai įbauginimę anų, sumindžiojimę jų papročių, jų tiesų, vienu žodžiu, nuplėšimę jų, nors kartais ir šurkštaus, bet vis gi savo kailio, o apvilkimę vienodu maskolišku. — Padaryti visas tas (suviršum 100) tautas maskoleis ir pravoslavais — tai yra paskutinis Maskolijos siekis dėl sulaikymo tvirtybės; arba teisingiaus, dėl sutvirtėjimo. Mums nerup šių kartu, ar ilgam bus ant tokio pamato statyta tvirtybė; rupi tik, kaip jie savo užsimanymus išpildo (šių kartu) užliesime tiktai valščiaus mokyklas); rupi dėlto, kad išnėrimas iš savo kailio nepriguli prie malonųjų dalykų; jei netikitė, tai pamėginkite nudrėksti kailį nū gyvo ožio, paveizdėkite, ką jis sakys: ar tatata, ar ojojoi! ar saldžei išties kojas, ar spurdės, kiek tik galėdamas.

Bet vėl, kad galėtu nū gyvų nulupti kailį, turi gerai, tvirtai ano įsitverti, ką ir nori padaryti par maskoliškas valščių mokyklas. O kaip mes tadą pasiелgsime? Jei mūsų kailis yra teipo-gi prie kuno prikepęs, tai lupami turimo bliauti sulyg ožiu, turime teip spurdėti, kad maskolis mus turėtu vis tik kaip dviem pirštais, o ne visą saują. Nėra reikalo buti teip bukštiesms, kad kiekvienas išgama iš savo tėvynės, atvykęs prie mūsų, vartytu mus saviškai. Šviesos, vyrai, jieškokite ir drąsumą turėkite; tadą suprasite savo reikalus ir mokėsite anūs ginti. Valščius, tai yra jūsų po tikėjimo visudidžiausią galybę: nepakrutinamas prisirišimas prie krikščioniško-katalikiško tikėjimo, valščius **gerai** rėdamas — jie tiktai mus sulaikys nū išsinėrimo iš savo kailio — nū nustojimo lietuvystės. Starostos (šimtininkai), staršinos, o labiausei rinktinei (vybornyje) turi buti visutvirčiausi, apšviestiesnieji, padorūs ir drąšūs. Rinktineis turi vadinties juk dėlto, kad jie yra iš visos mynios gerieji, apšviestieji, ne iš prastųjų prasčiausieji. Tadą ir visi viršininkai, jums užmesti dėl susiaurinimo jūsų patvaldystės, nebus teip nemandagūs, neblaškys jums su paniekinimu; „Litovskije mužiki-eto merzkija, sujeviernyja, tiomnyja životnyja“ (Lietuvos valščionys yra tai biauрус, niektikingi, tamsūs gyvūlei) — šiteip apie jus atsiliepia nėkurie jūsų viršininkai; kad ir elgias su jums, kaip su

gyvūleis, neturinčiais savo proto, tai gan aišku: užrėkė, kaip ant arklių: stoj! ir jūs tylite ir darote, ką tiktai virsininkai, labiausei tarpininkai (mirovyje pasredniki) užsimano ir jums pakiša.

Dievui dėkui, laikai kitoki virto; Lietuvai kaskart labiaus pradėda pažinti žmonišką savo vertę, ir maskoliams pradeda nebeteip gerai kloties; žinoma Žemaičių kantrybė pasirodė turinčią savo ribas. Tai še, tai te apsireiškė pasipriešinimas begėdiškiems vietinių viršininkų reikalavimams, skriaudžiantiems tikėjimiškus jausmus ir paprastas liūsybės tiesas. Tiktai mokyklos stėbėtinai lyg šiolei pasiliko šalyje. Bet karšta agitacija par paskutinius šešerius metus „Apžvalgos“, kalendorių, šep jau knygelių, atviras pasipriešinimas tikėjimo mokytojų tošę mokyklošę, kurių bemažko pusė yra nubaustų išsiuntimu į Maskoliją, klištorijų arba uždėjimu štrapo nū 25 lyg 300 rublių, atstatymu nū kunigiškų priedermių pyldymo ant visados, — vis tai padarė tiek, kad ir mokyklos pradėjo valščiams rupėti. Pradėjo giliaus išiveizdėti, kas ten už didelio namo sienų dedas, ką valščionių vaikai gero gauna? Ar-gi jau lyg šiolei nieks nieko nežinojo? Tikėjimo mokytojei žinojo, po truputį ir žmonėms aiškino, bet tik po truputį, nes bijojos sunkaus atsakymo; žinojo ir tėvai, kad musų jaunimas, musų vilties, musų senatvės pagūda, mokinas ten maskoliškai rašyti, skaityti, balbėti, kad nuėjęs į kariumenę neteip tankei gautu kamsčių į žandą arba į pilvą; girdėjo teipo-gi kaip piemenis, atmetę į šalį teip dorą, o jiems priderantį, raliavimą, drožia jau nebevisiškai dorą: „tri derewni, dwa sieła“, — bet niekas nemislyjo, kokią vertę gali turėti visi tie dalykai. Prie to nesirupinimo prisidėjo ir instinktyviška tų mokyklų neapykanta: žemaitis, ar lietuvis visur įeis, paveizdės, bet mokyklą visūmet aplenkia jau tai be jokios iš šalies agitacijos. Tūtarpu maskoliškos mokyklos yra visudidžiausią musų nelaimę, didžiausią baimę prieš ateitę. Da gerai, kad anas valdo, vaikus veda daugiausei netiki vyrai, girtūklei; vaikai pasipiktina, bet vis-gi piktas išeina mažesnis, nekaip kad mokykla esti vedama žmogaus išpūsto noru atsakyti maskoliškos vyresnybės laukimams; tokie yra mums pao-

jingi, nes prisidengę varymu tarp mūsų apšvietimo, jie ištikrųjų varo sumaskoliavimą ir pravosliavimą aną garbina, katalikus išjūkia, Lietuvą pažemina ir tt. Vaikams, kaip vaikams, regis, kad teip ir reikia, klausant išguldinėjimo aritmetikos, geografinės prisiklausyti ir kitų dalykų; tai ir klauso, ir supranta; išmeta anūs iš galvos, bet ne iš širdies — palenkimas, gera nūmonė apie visą girdėtą iš pono mokytojo lupų teip nežymėi ir pasilieka. Viešpataujančią kalbą žinoti — reikalinga, tai tiesa, mokyties skaityti, rašyti, skaitlių, geografinės ir istorijos — da reikalingiaus, tai da didesnė tiesa, ir niekas vaikų nū mokyklų, nū šviesos nebaidytu, bet dabar . . . kad apšvietimo žvaigždėms galvoje suvisu ne apšvietimo dalykai, bet kits kas, tai jau . . . žinokities, kaip sau norite. Maskolei vis kaltina kunigus už nepasivedimą mokyklų Žemaičiuose, o tūtarpu jie patis yra kalti: kam teršia tikrą mokslą?

Metas, jau metas mums patiems pasirupinti, kad mokyklose butu „mokslo“ mokinama. Puikų paveikslą, o gal ir pradžia, padavė **Alsėdžių valsčius** (Telšių apsk.); nū jo visi gali daug ko išsimokyti; tas atsitikimas tenepraeina nežymėi, kaip nepraėjo nežymėi Kražių istorija; verta butu, kad ir kiti laikraščiai atkartotu žemiaus aprašytą, o ant vietos ištirtą su visais išgaleis Alsėdžių valsčiaus pasielgimą, apie kurį paminėjo jau p. Aukupaitis N. 2. „Tėvynės Sargo“.

Alsėdžių valsčius apima netiktai Alsėdžių parakvija, bet dalį Kalvarijos ir kitų apylinkės parakvijų. Yra tai dalelė Žemaitijos, veltū **jūda** vadinama, nes žmonės ten, sulyginus su kitais musiškeis, yra daug apšviestiesni, o kas įpatinga, tai kad moka atidūti priderančią gūdonę apšviestiesniams ir išmintingesniams, dėlto ir santarvė tarp jų visūmet yra paveikslinga. Kad kitur lej suskis, įgavęs balsą šauk, neveizdėdamas, ką ir kaip, Alsėdžiuose prastesnieji moka pasiteirauti, kad paskui netrukdytu kitų, arba aniems neužstotu. Nors vis tai žmonės mokslų nėję, bet savo gerą supranta. Šitai dabartinis mokslainės padėjimas jau senei jiems rupėjo, rupėjo ir tikėjimo dalykai. Be jokios priežiūros, vieno tik mokytojo vedama mokyklos gospadorystė jiems labai netiko; da labiaus netiko prievarta

melsties rusiškai ir da prieš pravoslavišką ikoną (abrozda), kerčioje pakabijta. Nėkartą vaikai skundies, kad užmiršančius atsisukti į kerčią, arba negreit atsisukančius mokytojas paragina už ausių sugriebęs (dievobaimingumo teip, žinoma, ir reikia mokyti). Vyrai, kaip vyrai, jiems gauti į ausį nė už ką — nenaujina, o ar už tikėjimą, ar kitą ką tai jiems vis tiek, bet jų moteris, žinai, kad tvirtesnės katalikystėje ir minkštesnės širdies. Tos ir vaikų ausių ir dušios gailėdamos, labai žvairavo į varimą vaikų į mokyklą, kamę vietoje apšviesti, išmokia pravoslavijos; neilgai trukus ir vaidai pasikėlė: jos savo — vaikus pagadinsite, vyrai savo į kariumenę reiks leisti, o ir štrapą už neleidimą mokėti. Ant galo pagalios išprotavo, kad ir ištikro mokykloje, kur eina vien tik katalikų vaikai, katalikų įstatytoje ir užlaikomoje reiktu buti vietai ir katalikiškam kryžiui, kaipo ženklui mokinančios jaunumenės katalikystės. Jis, gird, nesipeš su ikoną viešpataujančio tikėjimo; tegu esti kiekvienas sau priderančioje vietoje: ikona pagal Maskolių papročio kerčioje, o kryžius pagal Lietuvių papročio krikšto sūlėje — viduryje sienos. Niekio pikto nemislydami, alsėdiškei jau prieš trejus metus klausės tarpininko (posrednik), ar galėtu likusiųsius 30 rublių paskirti ant įtaisymo kryžiaus į mokyklą. Bet tarpininkas, Petrašen, privatiškai, t. y. nusikabinęs rietežį (lenciugą) (buk jiems esą užgręsta su žmonėmis rokūties), ilgai aiškino, kad visi tikėjimai negali turėti paveikslų pagal savo papročio (klausymas, kodėl? ar jau Lietuvoje teip daug tų tikėjimų?), kad maskoliškoje mokykloje, turi buti ir maskoliški paveiksai (užmiršo nabagas, kad Alsėdyje turi buti žemaitiška katalikiška mokykla, kur viešpataujančios kalbos, mokėti reikalingos, mokinama). Tūkart teip ir pasibaigė valščiuje, bet nė namie: kasdieninis reikalas kasdien savę primindavo, po kiekvieno vaiko namon iš mokyklos pagrižimo, ir alsėdiškei neužmiršo.

NB. Nors tai prie apkalbamo dalyko ir neprigulės, bet, kaipo labai charakteristišką, įstabų dalyką, priminsiu apie anų 30 rublių istoriją. Buvo tai teip. Prieš trėjeta metų atvažiavo naujas, jaunas tarpininkas Petrašen, didelis mylėtojas medžionės, ir apsigyveno Alsėdžių valščiuje, miestelyje Sėdūse. Alsėdiškiams jis nepatiko, o če dūk ir

dūk furmankas, tai į vieną mišką, tai į kitą. Panorėje anū nusikratyti, ką-gi daro? Pačtoriui pasibaigus metams, nebenusamdė kito, bet patis susitarė statyti furmankas iš eilos po šešius arklius kasdien. Žinoma, arklei ir vežimai, kaip Dievas davė, o da, ką čė slėpti, ir tyčiomis prastų pastatydavo. Tarpininkas, daugiausei važinėjās, ir štrapą dėjo ant turtingesnių, ir į cypę kišė neturtingus rinktinius (wybornyj), o tie kaip ne, teip ne; ir vežiojo par ištikus metus, kaip jiems tiko, nors dešimtį kartų parankiaus yra užmokėti pačtui. Nebežinau, kaip ten ant galo pačtą vėl išleidė. Par tūs metus važinėjantis su praganais, įmokėjo 30 rub., likusiųjų valščiaus kasoje ir pasiulytųjų ant kryžiaus įtaisymo. (Toliaus bus).

Bažnytinei veikalai.

Pradžia atskalunystės.

Vaikams valstinėse mokslinyčiose mokiniojei nūlatai į galvas kala ir į širdis pili, jog ne pravoslavija atskilo nū tikros Viešpaties Jezaus Kristaus Bažnyčios, ale buk Rymo katalikai. Gimnazijose atviriaus ir be baimės mokiniojei terlioja mūsų tikėjimą, sakydami, buk Popiežei iš noro viešpatauti išvedė mus iš tiesos kelio. Jaunūmenei lankant valščius ir urėdystės parkrikštos — rašytojei ir kiti urėdai tauzyja: „kad katalikų tikėjimas Dievo butu įstatytas, tai jūs Dievas apgintu nū maskolių“. Dar daugiau visokių niekų girdžia katalikai išėję į kareivystę nū savo draugų ir pardėtinių. Ir nedyvai, jog kartais mūsų sunų sužeidžia senųjų širdis savo klausymais: „kažin, koksai tikėjimas užvisgeresnis?“ Idant tokiems paikintojams kiekviena jauna galva galėtu atrėžti ir toks abejojās galėtu lengvei pats tiesą atrasti, padūdame trumpią, aiškia, istorišką, visai pasaulei žinomą pradžią, kaip, kada ir kamę iškrito ta pravoslavija. Parspėjame tiktai Tavę, mielas skaitytojau, idant kartkartėmis paržiurėtumei ši straipsnį ir gerai įsidėtumei į atmintį vardus, metus ir vietas, — jei tą padarysi, lengvei atreši kiekvienam maskoliui.

Mykolas III, rytiečių ciecorius, kurio sostas buvo Kon-

stantinapylyje, liko išauklėtas savo dėdės Bardo, bedievio ir nedoro žmogaus. To ciecoriaus palociusę šv. tikėjimas ir Bažnyčios apeigos atvirai buvo išjūkiamos. Šventas Ignacas, Konstantinapylio patrijarkas, už tokį papiktinimą užginė Mykolui koją kelti į bažnyčią, Bardą-gi, kurs to viso pikto buvo priešaščių, iškeikė. Bardas už tatai užpykęs įkalbėjo ciecoriui, kad nū šv. Ignaco atimtu vyskupiją, o ant jo vietos iškeltu savo mylimą rašytoją Pocijų.*). Šis Pocijus nors turėjo mokslą, bet pilnas gudrumo ir nedorumo — buvo šep tiktai žmogus. Vienok, laikę šešių dienų nū nusidėjelių vyskupų apturėjo visus kunigystės šventimus ir iš valios ciecoriaus paliko vyskupu ir patrijarku Konstantinapylyj, šventas-gi Ignacas tapo ištremtas į tolimą šalį.

Norėdamas ant naujos savo vietos nors kiek užsiturėti, Pocijus pirmiaus prašė, paskui-gi verstie-vertė, kad šv. Ignacas pats išsižadētu patrijarkystės. Kad šv. Ignacas tvirtai tiesos turėjos, Pocijus išleido laišką, pilną apgaulių ir melagysčių, Popiežiui Nikolajui I, prašydamas, kad jį naują patrijarką pripažintu ir užtvirtintu. Popiežius išsiuntė į Konstantinapyli savo pasiuntinius, idant jie tą dalyką ant vietos ištirtu. Pocijus mokėjo teip gudrei ir dailei jūs supainioti ir apgauti, jog tie atėmė sostą nū šv. Ignaco ir, pripažinę Pocijų už patrijarką, pagrižo į Rymą. Veikei vienok apgaulės ir melagystės išsireiškė ir Popiežius negan kad nepripažino Pocijaus už patrijarką, bet jį iškeikė. Pocijus bandė dar viernūsius Konstantinapylio iš kelio išvesti par apgaulingus raštus, kurius, sakes, buk apturiąs iš Rymo, bet kad ir tas jam nepasiklojo atvirai jau išreikškė nepripažįstąs Popiežiui **augščiausios valdžios ir valios augščiausio sprendimo** Bažnyčios reikalūse. Tas tiesas šventieji Rymo Tėvai turėjo nū laikų šv. Petro, nes jam vienam ir jo ipėdiniam pasakė Išganytojas: „**Ir dūsiu tau raktus dangaus karalystės. O ką tiktai suriši ant žemės, bus surišta ir dangūse, o ką tiktai išriši ant žemės, bus išrišta ir dangūse.**“*) Norėdamas savo paklydimus ištei-

*) Tas tatai Pocijus, jau praslinkus po Kristaus užgimimo 858 metams, ir išmislyjo atskalonystę.

*) Matt. XVI, 19.

sinti Pocijus tvirtino, jog Konstantinapylis kaipo ciecorių sostas lygus yra Rymui, dėlto turis buti jam lygus ir dvasiškūse dalykūse. Atmetė jis teipo-gi šv. Bažnyčios mokslą, jog Šventa Dvasia paeina nū Dievo Tėvo ir Dievo Sunaus, neveizdėdamas į tą, jog ši tiesa buvo pripažinta ir, kaipo tikėjimo dalykas, apgarsinta visūtinio susirinkimo Nicejos miestę 325 metūse. Tvirtino, jog negeras ešas krikštas par apliejimą galvos kudikio, buk reikią vandenyje visą žmogū panerti; išmislyjo teipo-gi prie švenčiausios mišų aukos vartoti raugintą dūną ir kitas klaides.

Veikei po to pakilo Konstantinapylyje sumišimas. Mykolas III tapo nužudytas. Jo ipėdinis Bazilijus Macedonietis, žinodamas apgaules ir klaides Pocijaus, nustumė jį nū vyskupijos sosto ir pagražino ištremtą patrijarką šv. Ignacą. Paprašė teipo-gi šis ciecorius Popiežiaus Adrijono II, idant sušauktu VIII (aštuntą) visūtinį vyskupū susirinkimą Konstantinapylyje; ant to tatai susirinkimo Pocijaus mokymas ir jo klaidės tapo galutinai iškeiktos, ir Popiežiui su iškilmę pripažinta augščiausia valdžia, — tas atsitiko 869 metūse. To susirinkimo ir visū sekančiųjų graikai ir paskesnieji atskalunai — maskolei nepripažino. Pocijui vienok vėl pasiklojo įtikti ciecoriui. Bazilijus ciecorius buvo tuščias žmogus, sarmatijos savo žemo kilimo. Pocijus išmislyjo jo genealogiją (kilimą), kurią, gires, buk Armenijoje atradęs ir kuri buk aiškinanti, jog ciecorius kilęs iš seniausios graikiškos giminės. Teip tas pagirimas ciecoriui patiko, jog Bazilijus apipylė jį savo mylistomis ir mirus šv. Ignacui tūjaus Pocijū į patrijarką Konstantinapylio pakėlė. Paskiaus, kad po Bazilijaus stojo ciecorius Leonas Piliozopas, Pocijus buvo ištremtas į Armeniją, pasvadintas klioštoriuje, kamę ir numirė 891 metūse.

Pikta sekla Pocijaus pasėta augti neliovės. Konstantinapylio vyskupai nenoromis klausė Rymo Popiežių, pagaliaus tikėjimo dalykūse kreipdavos prie ciecoriaus dėl išaiškinimo, par tat atskirimas valdžios dvasiškos nū svietiškos vis dykčiau ir dykčiau nyko žmoniū nūmonėje; ir savinos valdžiomis Aleksandrijos ir Antijokijos patrijarkū. Tokiū visū vyskupū neklausymas Apaštališko sosto piktino

žmones ir palengvu įvedė jūs į atskalonystę, kuri galutinai įvyko par Mykolą Ceruliarijų 1054 metų. —

Viešpataujant Konstantui IX Monomakui Mykolas Ceruliarijus, Konstantinapylio patrijarkas, pakėlė atvirą maištą prieš Popiežių, atsisakė jo klausyties ir atnaujino visas Pocijaus klaides. Liepė uždaryti bažnyčias, kuriose dievmeldystė lotyniškai atsilaikydavo, ir visus lotyniškų apeigų prisiturinčius iš naujo krikštyti. Šventas Leonas IX Popiežius stengė jį iš klaidžių išvesti par savo pasiuntinius. Popiežiaus laiškas su meilingais parspėjimais neatnešė vaisiaus. Šv. Tėvas turėjo ant galo jį iškeikti. Ir teip, Mykolas Ceruliarijus atskilo nū Bažnyčios katalikų, patraukdamas kartu su savim vyskopus, kaip jis pats silpnus ir nedorus. Tokiu tat budu visa Rytų šalis pakliuvo į graikų atskalonystę, vadinamąją Maskolijoje pravoslaviją. Nū to laiko Rytų pusės vyskupai, nenorėdami prigulėti nū Popiežiaus, paliko tarnais ir vergais rytinių ciecorių; kada-gi atskalonystė išbrove į Maskoliją, jos dvasiškija tokiu pat budu papūlo į vergiją carų, kurie yra jos cerkvės galvomis.

Pabengę trumpą istorišką išrodymą, iškur atsirado atskalonystė arba pravoslavija, dėl geresnio atmintėje užlaikymo tegul skaitytojas išsimokina atsakyti ant šių klausimų.

Klausymas 1. Kas užmanė ir įvedė atskalonystę? Atsakymas. Pocijus ir Mykolas Ceruliarijus.

Klausymas 2. Kas tai yra atskalonystė? Atsakymas. Yra tai nepripažinimas Popiežiui augščiausios valdžios, sujungtas su kitomis klaidėmis, ir par tat atsiskyrimas nū tikros Viešpaties Jėzaus įstatytos katalikų Bažnyčios.

Klausymas 3. Kamė buvo pradžia atskalonystės? Atsakymas. Senovės Rytų, o dabar Turkijos sostapylyje Carogradę arba Konstantinapylyje.

Klausymas 4. Kas Pocijui ir Mykolui Ceruliarijui padėjo atskalonystę įvesti? Atsakymas. Ciecerei Mykolas III, Bazilijus Macedonietis ir kiti.

Klausymas 5. Dėlko jie nū tikros Bažnyčios atskilo? Atsakymas. Dėlto, kad jie iš savo puikybės nenorėjo Popiežiaus klausyti.

Klausymas 6. Kokiū būdu jie išvedė iš kelio žmones? Atsakymas. Par suvedžiojimus, melagystes, apgaulės, nedorybes.

Klausymas 7. Kokiūšė metųšė po užgimimo Jezaus Kristaus ir įstatymo katalikų Bažnyčios atskalinystė prasi-dėjo ir įsikerėjo Rytų žemėje? Atsakymas. Prasidėjo 858 metųšė, galutinai įvyko 1054 m.

Klausymas 8. Koks Popiežius iškeikė klaidingą mokslą Pocijaus? Atsakymas. Adrijonas II. ant VIII. (aštunto) visūtinio vyskupų susirinkimo Konstantinapylyje 869 metųšė.

Klausymas 9. Koks Popiežius iškeikė Mykolą Ceru-liariją ir jo mokslą? Atsakymas. Šventas Leonas IX. Popiežius 1054 metųšė.

Klausymas 10. Kokiosė viešpatystėšė dabar laikos atskalinystėšė? Atsakymas. Graikijoje ir Maskolijoje.

Klausymas 11. Ar plačėi yra išsiskleidęs katalikų tikėjimas ir kokiosė viešpatystėšė yra bemaž ko visi katalikai? Atsakymas. Katalikystė yra išsiplatinusi visoje pasaulėje; katalikiškos-gi viešpatystės yra šios: Valakai, Prancuzija, Ispanija, Portugalija, Austrija, Lenkija; daug yra katalikų Voketijoje, Anglijoje, Amerikoje, Aprikoje, Azijoje, vienu žodžiu visoje pasaulėje.

Klausymas 12. O mūsų Lietuvoje ar daug yra atskalinų? Atsakymas. Atskaliniais yra prie mūsų tiktai: burliokai, popai, uriadnikai, žandarai, asesorei, sprauņikai, valščių rašytojei, mokintojei, tarpininkai, miravieji ir jų visų ponai gubernatorei.

Tokie tat apaštalai yra atsiusti į Lietuvą dėl parvertimo katalikų į atskalinystę, paremtą ant apgaulių ir melagyščių. Kokiū būdu jie varo savo darbą išrodyta 4 sąsiuvę straipsnyje: „Vilkas avies kailyje.“ *Gulbė Padevaitė.*

Kas girdėties?

Iš **Kauno**. Už ką kun. Pronckuną išgabeno į Kretingos klioštorių? Mūsų miestę yra labai garsinga amatninkystės mokslinyčia, nešiojanti vardą Imperatoriaus Aleksandro II. Vadinasi-ji mokslinyčia amatninkystės dėlto, jog, apart

mokymo gudiškos kalbos, skaitlių, geografijos, geometrijos, labiausiai giedojimo, mokina dar joje visokių amatų, kaip antai: dailystės, kalvystės, drapanų ir batų siuvimo ir tt. Turi ji vardą **labdaringos**, nes pastojus į ją nieko nėra už ką nereikia mokėti: ir mokina, ir penia, ir pastogę ir drabužius veltū dūda. Prijema į tą mokslinycią vaikus iš visos Kauno rėdybos, teipo-gi iš prieglobstos namų (prijutas) ir tyčiomis kamę pamestus, tiktai katalikus; iš paties miesto gali pastoti nedaugiau kaip penki, užbėgusieji pirmiaus cerkvinės-atskaluniškos ar liuteriškos mokslinycios mokslą; iš kiekvieno-gi apskričio prijema ten nedaugiau kaip tris ir tai parėjusius valstines mokyklas. Ar daug ko ten vaikai išmoksta, nežinau — tas tikt yra tiesa, jog mokininei apsiranta su atskaluniškomis apeigomis, išmoksta dailei giedoti gudiškas maldeles, nes prieš ir po valgio ir kiekvieną lekciją gieda jas prieš stačiatikių „abrozdus“, rytmetines ir vakarines maldas skaito balsei gudiškoje kalboje ir tai gudiškas, atsisukę į kampa, ir tankei lanko cerkves. Vaikai neturtelių, pakliuvę į tą mokslinycią, nebegali iš jos išsitraukti, neprabuvę 4 ar 5 metų, nes nū tėvų, atidūdančių savo vaikus į tą mokslinycią, išreikalauja parašą, jog jei nenorės laikyti jų ten iki galo, atimdami turės užmokėti 100 rublių. Užbėngę ją mokintinei negauna nė jokių tiesų ir vietų, todėl pagrižę į savo tėviškę platina tarp savųjų įgautas mokslinycioje nūmones.

Štai su kokia mislimi gudai uždėjo tą mokslinycią: iš pačių lietuvių padaryti sau misijonierius, kad lietuvei lietuvius gudintu. Norėdami, vienok, uždengti žmonių akysę tą savo paslaptinę užmanymą gudai reikalauja, kad vaikščiotu į ją kunigas ant nedėlios du sykiu. Atsiminus, kokeis vaikais ta mokslinycia pripildyta, kaip pasistiebę saugo kiekvieną kunigo žingsnį, suprasime, jog jis negali ištarti žodžio, kurio jos pardėtinis neužgirstu, suprasime, jogei kunigo lankymas negali apginti tų nelaimingų vaikelių nū gudų įtekmės.

Pradžioje 1895 metų lankė tą mokslinycią šv. at. kun. Ilorius Ušpuras, vyskupo bažnyčios kamendorius, kurį paskaitę už pavojingą ir priešingą mokslinycios užmanymams, gudai atstatė ir pareikalavo kito kunigo. Tadą jos

dvasišku mokintoju tapo paskirtas kun. Adomas Pronckunas, parakvijinės bažnyčios kamendorius. Supratęs mokslinyčios siekį ir pažinęs jos įstatymus, Bažnyčiai ir savo tautai priešingus, negalėjo kun. Pronckunas tylėti ir apie jų atmainymą nesirupinti. Norėdamas savo mokintinius prieš savęs patraukti ir ant jų įtakmę įgauti, paragino, idant jie vaikščiotu šventomis dienomis į tą bažnyčią, prie kurios pats tarnavo. Če tankei jūs sutikdamas, ne kartą, rasyk, šeptelėjo, kaip elgties, kad vilkas butu sotas ir ožka sveika.

Atsitiko, jogei nedėlios, dienoje aštuni mokintinei (iš viso ten yra 13 katalikų ir 6 stačiatikei) nepribuvo ant vakarinių maldų. Mokslinyčios prižiūrėtojas tūjaus naktį davė apie tą žinią vyresniam pardėtiniui-direktoriui. Tas ant rytojaus pribuvo į mokslinyčią dar prieš kunigo atėjimą ir užpūlė ant mokintinių su daugybę klausimų ir bauginimais. Atėjo kun. Pronckunas, nieko apie vakarykščią atsitikimą nežinodamas, ir ant pirmo pasimatymo girdžia: „maištas pasidarė mokykloje!“ — Koks, iš kokios priežasties tas maištas atsirado? — užklausė kunigas. Vietoje atsakymo išgirdo: „Eisime į salioną ir ką ten tyrinėsiu, Tamista išgirsi?“ Kunigas, direktorius ir prižiūrėtojas atsisėdo gretymais už stalo; direktorius pavadinęs 8 mokintinius pradėjo jiems kalbėti: „Jūs esate maištininkais, nes nieko nesakę savo pardėtiniui, kaip žmogždystę pildydami, pasislėpete nū vakarinių maldų!“ — prižiūrėtojui-gi tarė: „Už tą jų nedorybę uždaryk visus par dvi dieni ant dūnos ir vandens, veizdėk, kad ir nū draugų nieko negautu!“ Baugino jūs, kaip tiktai galėjo — visi net ašaromis apsiliejo. — „Dabar pasakykite man, užklausė direktorius, dėlko ir iš kur jums atėjo į galvą laužyti mokslinyčios įstatymus? Zaltieskis, eik arčiau ir kalbėk vardan savo draugu“.

Kunigas padrašindamas tą mokintinį tarė: „Tavęs nė muš, nė peš, neverkk, bet drąsei sakyk visą, ką mislyji ir numanai, nieko nebijodamas“.

Direktorius kunigui: „Paprašysiu Tamistos, kad dabar tykei užsilaikytumei, nes terp savęs pasišnekėsime antramę kambaryje“.

Kunigas: „Dabar aš Tamistai nieko ir nesakau, atsiliesčiau tikt prie mokintinio“.

Dirėktorius mokintiniui: „Dėlko nebuvote vakar ant visūtinių poterių?“

Mokintinis: „Dėlto, kad mes katalikai, o mūsų Bažnyčios įstatymai užgina mums prigulėti prie pravoslaviškų maldų ir apeigų“.

Direktorius: „Iš kur sužinojote tūs įstatymus?“

Mokintinis: „Mes tą žinome iš burnos motynų, kurios mus poterius išmokino“.

Direktorius: „Dėlko pirmesnei vaikščiojotė ir tikt vakar ant maldų nebuvote? ar teip greitai jūsų įstatymai atsimainė?“

Mokintinis: „Mūsų įstatymai neparsimainė, mes pirmiaus ejome ant pravoslaviškų maldų iš baimės didžios koronės“.

Direktorius: „Gerai, o kas če kertėje ant to abrozdo išreikštas?“

Mokintinis: „Išganytojas“.

Direktorius: „Ar Išganytoją reikia garbinti?“

Mokintinis: „Išganytoją reikia mylėti ir garbinti, bet prieš tą abrozda mes negalime melsties“.

Direktorius: „Gerai, tai, rasyk, jūs nenorite pildyti ir kitų šios mokslinycios įstatymų? pasakyk: mes su kunigu apie tą pasikalbėsime ir ką galima bus atmainysime?“

Mokintinis: „Mes nenorime į cerkvę vaikščioti, nenorime jūsų kryžiaus bučiūti, pravoslaviškai žegnoties, prieš ir po valgio ir lekcijas norime savaip pasimelsti“.

Direktorius: „Ką daugiau?“

Mokintinis: „Nenorime petnyčiomis ir subatomis miesos valgyti; norime turėti savo kryžių ir savo poterius kalbėti“.

Direktorius: „Tą jau girdėjau, ką daugesnei?“

Mokintinis: „Dabar neatmenu“.

Direktorius kunigui: „Eikyva dabar pasikalbėti apie tą į kitą kambarį“.

Kalba judvieju, kaip girdėjau, ilgai traukės, ir sunku yra pagal pasakojimo aprašyti, bet maž daug tokia buvo.

Direktorius kunigui: „Pravoslavija yra toks tikėjimas, jogei neatstumia nė vieno, visus, kamę ir kaip gali, šelpia, apie kiekvieną rupinas, nežiurint kokio tikėjimo jis butu(?!)“

Ir ši labdaringa mokslynčia uždėta yra dėl gero visų nerūtingų gyventojų to krašto. Čė tilpsta visuneturtingiausiųjų tėvų vaikai. Kas tiktai nori naudoties iš šios mokslynčios, turi pildyti visus jos parėdymus. Ir dėl Tamistos tas klausymas, atminkite, yra pavojingas, dėlto nėra ko paikinti mokintinių „katalikų tikėjimas tai geras, o pravoslavija niekam verta, gudų abrozđai negerai, musų geri“ Jei nepaliausi, Tamista, to viso, tai ant galo atsitiks tas, jogei ši mokslynčia bus uždengta ir Tamista busi to kaltas. — Kiekvienas padonis turi melsties už savo ciecorių, turi buti priširišęs prie to sosto, iš kurio neaprokūtos mylistos ant visų varva. Aš patsai, kai mano užsijemimas reikalavo, ne kartą buvau katalikų bažnyčioje ir ten žegnojaus, klonijaus, meldžiaus. Iš atžvilgio ant to viso ir Tamista, mislyju, sutiksi ant visų šios mokslynčios parėdymų ir įsakysi mokintinems, kad anūs pildytu“.

Kunigas direktoriui: „Teip-teip, Tamista gražei moki kalbėti ir kartu kitaip mislyti, ir kalbi be jokios baimės, bet aš vienaip mislyti, kitaip kalbėti nemoku, nors žinau, jog už tą galiu liūsybės nustoti. — Niekinti pravoslaviją, jusų cerkvę ir abrozđus man nereikėjo, tą dalyką atliekta kiekviena kataliko vaiko motyna. Girdėjei, Tamista, kokių įstatymų vaikai nenori pildyti, o nenori, dėlto kad jiems to neleidžia jų tikėjimas ir sąžinė. Tą jų norą aš patvirtinu ir turiu dar paaiškinti, jog kaip vienas yra Dievas, vienas turi buti ir tikėjimas, viena Bažnyčia ir jos tikt įstatytos apeigos yra Dievui meilios; tą tiesą gilei išpažindami katalikai nū pat pirmųjų amžių į svetimas bažnyčias nevaikščiojo ir nū svetimų apeigų šalinos, nors už tą kraują liejo, o kaip šendieną, matėme, vaikai der ašaras lieja. — O kad Tamista vaikščioji į katalikų bažnyčias, par tą patį pripažįsti, jogei jusų bažnyčia nėra tikra. — Ši mokslynčia, iš tiesų, butu labdaringa, jei neužkabintu mokintinių sąžinės. Jie nori iš jos naudoties, bet nori teipo-gi gryną sąžinę turėti. Mat, jie patįs netiktai dūnos jieško, bet ir savo dušią gana ir numano paslaptinius mokslynčios užmanymus. Nežinodami ką daryti, vaikai drebėdami verkia, aš mislyju, ne iš baimės tūdvieju dienų korojimo, bet negalėdami išrišti to klausimo, ar pasilikti šioje mokslynčioje, ar ją

apleisti? — Tiesa, kiekvienas padonis turi melsties už savo ciecorių. Tą daro ir katalikai. Kiekvienoje bažnyčioje karališkomis dienomis iškilmingai laikos maldos už ciecorių, todėl ir mokintinei tomis dienomis dėl išpildymo tos savo priedermės turi eiti į bažnyčią, o ne į cerkvę“.

Direktorius: „Tamista, kunige, kalbi kaipo kunigas: apie sąžinę, dušios reikalus, liūsybę... bet reikia atminti, jogei mokslinyčia labdaringa yra?!“

Kunigas: „Aš, kaipo kunigas, dėl dušių ganymo esmi čė paskirtas ir nerandu labdarystės ten, kamę varžo sąžinę. — Tolerancija, ir kamę čė tolerancija? Visi įstatymai musų tikėjimo ir mano reikalavimai neprieštarauja viešpatystės įstatymams. Pamatinis viešpatystės įstatymas 45 punktę šėip skamba: „Liūsybė tikėjimo suteikta yra netiktai krikščionims svetimo išpažinimo, bet ir žydams, magometanams ir stabmeldžiams; a) ir visi žmonės Rosijoje gyvenantieji lai garbina Visagalį Dievą visomis kalbomis, pagal įstatymus ir išpažinimus savo prabočių, laimindami viešpatavimą Rosijos karalių ir melddami Sutvertoją visos pasaulės apie paaugštinimą ir laimę viešpatystės“... — Priminę šiuos žodžius viešpatystės įstatymų reikalauju, idant mokintinei melstus teip, kaip jūs išmokino motynos, savo kalboje, idant nevaikščiotu į cerkvę, nesimeistu prieš pravoslaviškus abrozdus į kertę atsisukę, vienu žodžiu to viso, ko patis mokintinei reikalauja“.

Direktorius: „Parprašau, jogei pakėliau tą klausymą, bet veltū Tamista remiasi ant valdžios įstatymų, reikia atminti, jog čionai viešpatauja parėdymai vietinės administracijos“.

Kunigas: „Parprašau, ar-gi administracijos parėdymai, kurių aš nežinau, augštesni ir svarbesni yra už viešpatystės įstatymus? Man rodos, jogei uždūčiu administracijos yra veptavimas, kad nieks nelaužytu valdžios įstatymų, visi ir visur jūs pildytu“...

Direktorius: „Kam mums čė mislyti apie įstatymus, prisirišti prie jųju literaliskai, bet rokūkemes liogiškai, pagal savo protą. — Dūkime, aš randu ant kelio Išganytojo abrozdėlį. Nežinau, ar jis katalikiškas ar pravoslaviškas

yra, vienok, aš jo nemindysiu, bet godosiu vien dėlto, jog ant jo išreikštas Išganytojas“.

Kunigas: „Turi, man rodos, Tamista pripažinti skyrių tarp mūsų ir savo abrozdu jau dėlto vien, jogei, kaip girdėjęi gal, Žemaičių vyskupijoje katalikų kryžius administracija rauna, savųjų-gi nekrutina... Jei vis tai viena, tai prašau, idant leistumei mokintiniems turėti nors mažą savo kryželį, ir nieko nesakysiu, nors prieš jį klaupdami melsis“.

Direktorius: „Če ne mano valia, apie tą pasikalbėsiu su gubernatoriumi, kurs yra aprupintoju šios mokyklos. — Dabar eikyva prie mokintinių apskelbti parmainas“.

Kunigas: „Kokios bus atmainos?“

Direktorius: „Išgirsite prie skelbimo“. — Atėjęs pas mokintinius tarė: „Į cerkvę vaikščiosite tiktai didžiose karaliaus dienose; ten kryžiaus nebebučiusite, poterius atskirai kalbėsite katalikiškus, bet gudiškoje kalboje; prieš abrozdu galite nesimelsti, galite nesizėgnoti pravoslaviškai; petnyčiomis ir subatomis miesos nevalgysite. — Prižiūrėtojai, veizdėk kas atmainyta, — nereikalauk“. — Prižiūrėtojas, kurs par visą šį laiką tylėjo, dabar atsiliepė: — „Klausau!“

Ką jis mislyjo apie kunigą, galima numanyti iš to, jogei tą pačią dieną nudraskė pakabintus ant mokintinių lovų kryželius ir abrozdelius, sakydamas: „Mūsų abrozdu niekina, lai ir jusų nebuna“.

Direktorius pasikalbėjo su gubernatoriumi, ir negalėdami prie kunigo prisikabinti, nors tiek padarė, kad jį atstatė nū mokslinychios lankymo.

Nū to laiko tykojo gudai, kamę tikt atrasti prakę (okaziją) mūsų kunigą išvežti. Štai 13 d. vasario pareikalavo kun. Pronckuną lyglaikinis kareiviškas sudas m. Kaunę dėl prisiekdinimo liudytojų. Iš vakaro dar dėl to paties reikalo buvo pavadintas kun. Mankauskis; sudas, mat, tapo atidėtas ant rytojaus dėlto, kad kun. Mankauskis atsisakė nū reikalaujamo prieš prisieką gudiško pamokslo. Pirmsėdis general-majoras Glinskis iš katalikų parkrikšta žmogus nemažas girtūklis ir nedoras pareikalavo teipo-gi nū kun. Pronckuno, kad prieš prisieką pasakytu liudytojams gudiškoje kalboje pamokslą. Kiekvienas supranta, dėlko

gudai kiša savo kalbą į katalikų apeigas. Kunigas išguldinėti gudiškoje kalboje apie šventumą ir svarbumą prisiekos atsisakė. Pirmsėdis, patsai davęs liudytojams prisieką, sutaisė pratakolą ir nusiuntė jį gubernatoriui. Prasadžiugo šis gavęs kablį ant kun. Pronckuno, mislydamas jį iš Kauno išvežti. Abejodamas vienok, ar sutiks ant to ministeris ir tai laikę karunacijos, melagingai sutaisė ant kunigo apskundantį laišką general-gubernatoriui, kurs parsiantė jį ministeriui. Šis pasirodė, kas esąs: ant ištrėmimo kunigo nesutiko, bet nutarė jam kalėti 2 metus Kretingos klioštoriuje.

Ankstie nedėlioje 26 gegužės mėnesio kaip vilkai atbėgo palicijantai, pagrobė kun. Pronckuną ir įdavė į rankas žandarų, kurie nugabėno jį į pat klioštorių.

Tūmet gudai tikrai linksminos, kad mūsų vadovams atima liūsybę, padidina mums skausmus ir mato mūsų ašaras.

Kauniškis.

Zarasai (Novoaleksandrovskas). Balandžio 20 dienoje ant apskustųjų sūlo Aplinkinio sudo liko pasodinti 4 įstačius kaltinikai iš Vydžių parapijos: Simonas Klimanskis su savo pačią Kristiną, apkaltintas už įkalbėjamą kumams krikštyti savo kudikį katalikų bažnyčioje, o ne cerkvėje, prie kurios senei yra priteptas; ir du kumu: Tamošius Klimanskis, tikras Simono brolis su kumą K. Jakutaitę už melagingą (padložną) užrašydinimą vaiko metrikų, kurie įmelsti tėvų apkrikštyti kudikį bažnyčioje, iš baimės, kad kunigas dasizinojės tikrajį tėvo vardą, kurs yra priteptas prie cerkvės, neatsisakytu nū krikštyjimo, pasakė ir užrašydino metriką ant vardo Antano Klimanskio, prie kurio popas nekabinas. Skaitliuje 11 liudytojų buvo popas ir kunigas, paskutinįjį pristatė į Zarasus iš klioštoriaus po sargybą asesoriaus. Mieščionis ne-tiktai katalikai, bet ir žydai tą išvydę privyrto ir apstojo sudo butą. Suėjo sudžios, uždarė liudytojus. Pirmsėdis užklausė kumų: „ar jūs prisipažįstate kaltais?“ Kumai vergdami atsakė: „kudikį krikštyjome bažnyčioje, tėvai to troško, — ant svetimo užrašėme vardo, nes kiteip nebutu galėjus bažnyčioje apkrikštyti, kalti mes n'esame.“. Tėvas-gi pirmsėdžiui

atsakė: „aš niėko nepadariau, n'esu kaltas, aš, mano tėvai ir senolių senolei buvome katalikais ir, nors nukirstumite mums galvas, busime katalikais.“ Motyna atsakė: „aš esmu katalikė“ ir graudei pradėjo verkti. Pirmsėdžiui ant tolesnio klausinėjimo atsakė „serganti tūmet buvau ir niėko nežinau“.

Liudytojas popas išėjęs smarkei kalbėjo pasigirdamas: „Kaledodamas aš visados jieškau pakavotų mažų kudikių, žinodamas, kad mano parakvijonis visad kiša savo vaikus krikštyti į katalikų bažnyčią. Pernei kaledodamas prie Klimanskio užėjau šėpoje pasleptą kudikį; vaikas jau nebemažas, supratau, kad jau yra bažnyčioje apkrikštytas ir apreiškiau palicijai. To viso kaltininku yra Tamošius, nedora mano avis, kurs išėjęs į kareivystę pasidirbino sau katalikiškus popierius ir dabar manęs neužkenčia ištolo, nėra į cerkvę ir niėko nebijos. Simono ir jo pačios teipo-gi nematau cerkvėje, negalima jų atversti prie velikynės ir su palicija, šaukia, kriokia teip, jog turi jūs paleisti, tankiausei išsikavoja ar išsiperka nū palicijos, — jie visi yra labai kalti.“ —

Išėjęs kunigas pasakė: „Užpernei šie apkaltintieji kumai atnešė kudikį ir pareikalavo krikšto; jų norą aš išpildžiau, metrika-gi užrašiau teip, kaip kumai parodė.“ Pirmsėdis užklausė kunigo: „Ar Tamista žinojei, jog Klimanskių šeimyna yra pravoslaviška?“ Čė neklaustas atsiliepė Simonas: „nors galvą nukirskite, aš buvau ir busiu kataliku, mano senolių senolei“ . . . — „Tylėk Simion“ — partraukė jį pirmsėdis, — aš liepsiu tavę laukan išvesti.“ — „Apie Klimanskius aš tiktai tiek žinau, atsakė kunigas, jog jų visų šeimyną popas Kvostikovas buvo užrašęs į savo knigas, neklausęs jų valios ir tūs, kurie pabugę pradėjo rupinties, išbrėžė: Antanas davė už tą Kvostikovui karvę telyčią, Tamošius dvi avi; nū Simono reikalavo kviečių bačkos, bet šis msyslyjo, kad toks užrašymas jam negali kenkti, kviečių pasigailejo. Vienok, kaip jo pavardė pakliuvo į pravoslavišką konsistoriją kaip atėjo apreiškimas Vydžių klebonai, jog Simonas Klimanskis priėmė stačiatikystę, tūmet pabugo, pradėjo jieškoti tiesos, apteko skolomis ir, kaip matome, nutruko (rodo kunigas ant Klimanskio), bet jau parvelu

bebuvo.“ — Ant klausymo ar butu krikštyjęs vaiką, žinodamas, jog jis ne katalikų yra (če vel neklaustas atsiliepė Simonas: „nukirskite man galvą, aš buvau ir busiu kataliku, mus užrašęs pasikorė tas tas popas Kvost....“ — „Ar girdi Simion“ — greitai partraukė pirmsėdis, „liepsiu tavę laukan išvesti.) Kunigas tolesnei kalbėjo: „aš turiu krikštyti visus, kas, tiktai krikšto reikalauja, nes teip prisakė Išganytojas“. — Toliaus pirmsėdis klausė kunigo, dėlko jis prieš paliciją ir tyrinėtoją (sledavatelį) kaltino kumus?

Kunigas atsakė: „ir dabar kaltinu kumus už melagingą metriku užrašymą, bet ne už kitką“. — Kiti liudytojai teisino kaltininkus išrodydami, jog nė vienas iš Klimanskių neprijėmė stačiatikystės. Simonas vėl neiškentėjo: „nukirstite man galvą... (pirmsėdis užpykęs liepė išvesti jį laukan). Ant paskutinio klausymo Antanas atsakė: „melūja popas, kad aš esmu stačiatikys; buvo ir manę užrašęs Kvostikovas, bet aš jam daviau, kaip sakė kunigas, rudenyje dvi avi ir dar veršį gavenioje, ir jis manę išbrėžė“. — Kuma vietoje teisinimos teip graudei verkti pradėjo, jog pirmsėdis ant paskutinio žodžio niėko daugiau nebeišklausė jos. Simonas atgal ant paskutiniojo žodžio įvestas kalbėjo, žiurėdamas į popą: „batiuška! dėlko tamista nesakai visos tiesos? Kad atvažūji kaledoti, mes visados duris užsišaudome; pernei tiktai įlapinai djaką par langą, kurs duris tamistai atvėrė; mes tamistos nenorime priimti, mes esame katalikai, nors galvą mums kirskite ir kunigas žino, jog popas, užrašęs daug katalikų, pasikorė cerkvėje...“ (Če partraukė jį pirmsėdis). Nusprendantiems kalčią (prisiažniesiems) Simonas vis galvą nukirsti siulojo, o kad jie sukilo eiti ant nusprendimo, Simonas teip balsei pradėjo šaukti: „nukirskite mums galvas, jei mes ne bažnyčioje krikštyti, jei mes ne katalikai,“ — jog atgal jį liepė pirmsėdis išvesti pro duris. —

Sudžios numanydami, jog Simonas par savo galvos siulojimą padarė didelę įtekmę ant katalikų prisiažnujų ir kad kaltininkai galės liūsi palikti, ši gudrų padavė prisiažniesiems klausymą: „ar yra darodytu dalyku, jog metrikos melagingai užrašytos stojos par kumų kalčią? Sudžios mislyjo teip: jei prisiažnieji nepripažins kumams tos kalčios,

galės užvesti naują klausymą ir tadą viskas sukris ant kunigo už tyčioms padarytą metrikoje apgavimą (padlogą). Bet prisiažnieji, terp kurių staršinu buvo šviesus bajoras Meištavyče, atsakė: „teip, yra darodytu dalyku, jog metrikas melagingai surašydino kumai“, o ant keturių klausymų, ar kaltas T. Klimanskis, K. Jakutaitė, Simonas, ir K. Klimanskienė, atsakė: „ne, nekaltas.“ Kad tą dekretą parskaitė, nebuvo žmogaus, kurs linksmaus nebutu parodęs veido; popas tiktai šnypstė — šnypė par barzdą ir spiaudė į visas puses. — K.

Panevežys. Atsiųstas iš Telšių prie musu spraunikas neturi nė jokios gūdonės ne tikt nū katalikų, bėt ir nū pačių gudų. Apicerei atmena, jog jis, kaipo negeras draugas, buvo iš pulko išvytas, ir negana kad dabar su jūm nenori užsidėti, bėt dar visaip jį niėkina; nesenei sugavę jo šunį parišo jam po kaklu lentelę su parašu: ponas Panevežio spraunikas. Mieščionis išgirdę, jog jis Telšiūsę budamas kratė kelius kartus namus klebono Šimkevyčios ir, vieną tikt maldaknię Krokavoje spaustą atradęs, jo giminaitei atėme liūsybę ant kelių dienų, o kleboną par visokias prikabas du kartu po 150 rublių nuštropavo, visokeis budais jį niėkino ir sarmatijo. Negana to, jo vaikai pradėjo mokyti kalbėti negražius žodžius vaikus gydytojo kataliko tūšę pačiūsę namūsę gyvenančio. Gydytojas pareikalavo, idant spraunikas savo vaikus geriaus augintu, pakilo vaida, kurią užbaigė namų valdytojas atsakydamas spraunikui gspada. Nužemintas Ivašencovas nuleido nosį ir stengias nū musų išbegti. Turiu dar pagirti Panevežio gyventojus, jog daugybė iš jų nenorėjo jam savo namų išdūti. — *Padievaitis.*

Kaunas. Tiek kartų buvo kalbėta: Klingenbergis išvažiūja, Klingenbergis išvažiūja! o jis kaip tebesas, teip tebesas. Bet dabar išsipildė troškimas tukstanšių širdžių: laikraščiui „Pravitelstvennyj Viestnik“ ir „Kovenskija Gubernskija Viedomosti“ apskelbė, jog Klingenbergį iškelia į Viatką. Tat kur kražiečiai nušakino savo skerdiką. Kad rėdas butu jį tūjaus po padaryto Kražiūsę klikesio parkėles, žmonės butu aiškei supratę gavę ant gubernatoriaus viršų ir kitą kartą butu dar drąsesni; todėl valdžia jį pirmiaus

apdovenėjo, par karunacija kryžiaus nebdavė, o dabar išvaro. Kol Kražių klikesys visoje Europoje skambėjo, kol visi ant Klingenbergio murmėjo, tol valdžia jį, kaip koki nekaltą, glostė, kada-gi balsai maž daug nutylo, tadą tikt jam valdžia sudūda par ausį už padarytą Gudijai visos Europos akysę sarmatą. Turi buti toks pat nužeminimas laukia ir Orževskio, didžiausiojo nepakajaus kaltininko. Į Kauną atvažiūs Suchodolskis iš Žitomierio, apie kurį lyg-šiolei daugiaus gero girdžias, kaip pikto; ant galo, koks jis bus toks, bet jau vis ne palicmeisteris. K.

Petrapylis. Priežastės pasirodymo kelių liūsesniū balsu gudiškūse laikraščiuose visi jieško paties ciecoriaus pažiurose. Plačei pasklydo sąprotavimas, buk ciecorius, pirmiaus kol padarys kokią labdaringą parmainą viešpatystės įstatymų, norins par liūsesnio laikraščių balso skaitymą parkeisti visūmenės pažiuras. Pamatu tos kalbos yra šis atsitikimas: karunacijos kamitetas skaitliuje urėdū, pripažintū vertais apdovenojimo visokeis aukso ereleis ir kryžeis, patalpino teipo-gi ir vyriausijį cenzorių; Nikalojus šį išbrėžė ir paskirė į viešpatystės komitetą arba atstatė nū vietas. Paskiaus, kokių ten trijų ponų į tą vietą ministerio paženklintū ciecorius teipo-gi neužtvirtino. Kada ministeris jam apreiskė, jog neranda daugiaus tam atsakančio žmogaus, Nikalojus tarė: yra labai tam atsakas Vladimieras Solovjovas, bet jisai ant to nesutiks, o man nepridėra jo prašyti. — paskirk jo brolių. Cenzoriumi paliko tikrasis Vladimiero Solovjovo brolis.

Išmintingas ir teisingas yra užmanymas, idant tie patys gudu laikraščiai, kurie, nenorėdami ar negalėdami tiesos išreikšti, melavo ar tylėti turėjo, šendien, jei liūsesniū igaus balsą, skaitytojų sugadintą nūmonę apie viešpatystės reikalus ir svetimas tautas pataisytu. L. Padievaitis.

Klaipėda. Pradžioje liepos mėnesio Prusų palicija parvarė į Klaipėdą du gudu kareiviu, kurie gindamiesi gabentoją lietuviškų knygų parėjo Prusų rubežių ir išikabinusį lietuvių į pruso vežimą ant kelio, šaukentį pagalbos stengesi atplešti ir atgal į Gudiją supražinti. Bet atpūlė Prusų palicija, paleido vargšą lietuvių, o smarkius gudu kareivius už paržengimą Prusų rubežiaus sukišo į kalinį.

Korone bus dvejopa, viena par Prusų reikalavimą, antra nū Gudijos valdžios už paržengimą prisakymo į Prusus nei par pėdą nežengti. Šaudykles bus iš takso pardūtos Klai-pėdoje. Įstabiu yra dalyku, kaip narsei lietuviškas knižas gauda kad ir patis par tokią narsybę užsimiršta. —

Pumpušys.

Iš gudiškų laikraščių.

Nū lenkmečio laikų cenzura nė kartą nepraleidė niėko panašaus, kaip patalpintas gudiškamę laikraštyje „**S. Peterburgskija Viedomosti**“ 151 numeryje straipsnis „**Kam to reikia?**“ kurį žodis į žodį padūdame savo skaitytojams.

„Lapkričio 20 dienoje užpernikščių metų Slucko sprauņikas ir valščionių reikalų susejimo Minsko rėdybos sąnaris pareikalavo mus ant prisiekos ištikiamų padūtųjų; mes-gi, žinodami prisiekos šventumą, norėjome ją imti ne nū popo, bet nū kunigo, dėlto, kad mes užgimėme katalikais ir esame krikštyti pagal apeigų Rymo katalikų tikėjimo; ale ant mūsų nelaimės pp. sprauņikas ir sąnaris mūsų reikalavimą priėmė už piktą ir sutaisė pratakolą, buk mes prisiekti nenorintis.

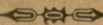
Mes, saugok Dievė, nū prisiekos netolinames, bet tiktai norime ją priimti iš kunigo rankų pagal Rymo katalikų tikėjimo, kuriamę senolei, prosenolei ir mes užgimėme, kad priesieka šventai butu išpildyta, jog mes ir dabar su tikru noru ir čystomis misliomis pasitaisę esame išpildyti šventą prisieką, palikdami ištikiamai padūtaisėis lyg grabo; kaip ir pirmiaus nejausdami savyje kalčios, norime tiktai, idant mūsų sąžinios neužgautu.

Liejas ašaros nelaimingų vargdienių valščionių: apie 4000 dušių vargsta be bažnyčios nū 1864 metų, lygšiolei mūsų vaikai nekrikštyti, spavednės nekūmet neatliekta, ir spaudžia mus begalo, mūsų vaikai išeina į kareivystę nekrikštyti, ir visokiomis mus koromis koroja, buk mes stačiatikei, o mes tikrai katalikai esame, ir tokiu budu mūsų Medviedžių valščius nėkadus neišdūda mums prašportų dėl apsigyvenimo; ant to mes ne kartą skundėmes ir lygšiolei negavome nė jokio atsakymo. Ištikiami pado-

nieji Minsko rėdybos Slucko apskričio Medvedžių valščiaus sodų: Rusinavičiai, Mazurkai, Smaleninkai, Žarskai, Talminavyčiai, Kuršnavyčiai, Ososai ir Gančarai, savo ranką pasirašė: Kazimieras Grykel'is, Kazimieras Junik'is, Mykolas Makaveckis, Jonas Skrickis.“

Padūdamas šį laišką augščiau minėtas laikraštis, nū savęs priduria, jog jei gudiška spauda neretai aštrei išreiškia, ką tikt išranda ant katalikų Bažnyčios, tai dar didesnė yra priedermė gudiškų laikraščių neužtylėti tokių skriaudingų atsitikimų, kaip augščiaus parodyta.

Mes nū savęs galime pasakyti dar, jog tokie atsitikimai gali įstabeis buti dėl gudų visūmenės, bet mes esame pripratę pri šimtą kartų didesnių administracijos neteisybių ir skaudesnių darbų; stebėjames tikt atradę tą gudiškamę laikraštyje, kurs verčia mus tikėti, jog ne visi gudai yra be proto ir žmoniškų jausmų. L. A.

II.

Viskantas.

Paveikslelis iš Žemaičių gyvenimo.

Parašė Laumė Lelivaitė.

I.

Gražus aušta rytmetys vasarinis. Šilta, lengvi miglė kilsta nū žemės ir, apsiausdama kalnus ir daubas, miškus ir lankas, sujungia dangų ir žemę į plačią neapmatomą tolybę. Tekančios saulės spindūlei kur-ne-kur par miglę retesnę nukrinta ant žemės ir blizga rasoje, rytmetrynej’.

Siauru takeliu, einančiu vingeis tarp kėšų ir kadagino, skubinas jauna, skaisti vargdienė mergaitė, duktė šventos Žemaičių žemės. Matyties, jog ana nū kudikystės dienų paprato prie to vingiūto tako ir to liudno tykio neapmatomo ploto dėl ganyklių paskirto. Linksmi ir drąsi, be širpulio ir be jokios baimės eina ji par šią užmirusią liudną vietą. Kiekviena jūda pušė kur-ne-kur auganti, kiekvienas kerpėmis apžėlęs akmū šalie tako yra dėl jos tikriausis

kelionės vadovais. Nešdama pardūti rišelyje čerkią, kuri vakar vakarę užbengė austi, skubei eina į turgų. Gal viltis gerai pardūti savo rankų darbą arba šiltas pavasario oras teip linksmei šendieną ant jos veido išsireiškia, nes visos dienos jos gyvenimo yra teip-pat vienokios, markatnios ir liudnos, kaip ir tos Žemaičių ganyklos, par kurias ji eina. Saulė par miglę prašvitusi jos linksmus jausmus jūjaus dar atgaivina; viskas jei rodos gražu, linksmu, puiku ir mergaitė pradeda dumoti. Maža, menka rytmečio dumūšę paskendusi jos triobelė, šis lizdas jos kilimo, baltūja iš tolo, kaip maliavotas rumas; langai jos triobelės teip blizga nū tekančios saulės, jog jei rodos, kad šimtą žvakių kas tamę jos palociuje uždegė. O ji pati tai karalaitė tarp savo turtų: jos rutų darželis blizgas nū rytmetynės ramos tai puikiausias po jos kojų audeklas; tie lengvūs debesėlei, kurie teip padangėšę begioja, tai jos pasiuntinei, kurie jos valią apreiškia iki dešimtos sodos, iki žemės krašto, teip, teip tolie, kiek tikt jos nūmonė siekia; vieversėlis tai jos naminis giedorius, kursai ir dabar savo giesmę primenė ir jos mylimą dainėlę:

Kaip-gi gražus, gražus mano darželis,

Pilnas prisėtas žalių žolynų!

Dailei aptvėrė mano brolelis,

Užtat jam vainyką nupint' ketinu!

Mano žolynelei žydėti pradėjo!

Kokia jem' linksmybė, kas gal' apsakyt'?

Tartum svieta turtus kas man pažadėjo:

Vien ten širdį traukia, kad jūs pamatyt'.

Žydžia man lelijos, židžia panavijos,

Žydžia man jurginai ir kurpeles;

Žydžia man gvaizdikai, židžia žirniukai,

Žydžia kalavijos ir našlelės.

Žydžia man razietos, židžia ir metos,

Žydžia man rožes ir tulipanai;

Žydžia man rutos, židžia nasturtos,

Žodžiu jau pražydo visi kvietkinai.

Če man lakštingals, meilingas paukštelis,

Prie rutų darželyj' linksmei, gražei gied'!

Če kasrytelį, kad prašvint saulelė,
 Rasa po žolynus kaip perlos rit'.
 Če ramus vėjelis nū žolynų pučia,
 Kaip-gi gardžei kvepia mano darželis!
 Ar aš nuvargus, ar nuliudus bučia,
 Manę prakalbina mano kvietkelės.
 Žydėkit', laimėkit' jus, mano kvietkelės,
 Juk jus sutvėrė Dievo galybė!
 Tegul jums nevodij' žaibai, šalnelės,
 Tegul Jis užlaiko jusų gražybę!
 O aš mergaitė — visų kvietkų poni,
 Aš karalaitė šių visų žiedų!
 Giedu darželyj' jaunystės stoną,
 Nes dar nepažįstu vargų ir bėdų!

Ir užbėngus dainą balsei prasijūke iš tos savo galybės. Dumojimas kaip sapnas išnyko. Vargingas jos padėjimas vėl akysę stojis. Aprukusi, sukrytusi triobelė, kurios nėra iš ko pataisyti; tėvas prakaitaujas ant mažo žemės šmotelio; motyna ant lovos serganti, du mažu broleliu ir dvi seseli, kurių ji tiktai yra globėja, — tai tikras jos padėjimas. Neveltū motyna jei primena: „Barelė, jei tu neištekėsi už kokio turtingesnio ukininko, didesnius vargus patirti turėsime!“ Bepig, kad atsirastu toks vyras! Žino ji esanti skaistaus veido, turinti raudonus skrūstus ir mėlinas kaip dangus akis, kad jaunikaičei sklando apie ją, kaip vanagai aplink vištą, bet kad pasogos neturi, kas-gi ją pajims? *Jūzapas Drungilas visuturtin-giausias tarp kaimynų galėtu ją vesti ir visą šeimyną iš vargų ištraukti. Jis turi tris valakus žemės, gana gyvūlių, gražius budinkus ir triobą su maliavotomis langenyčiomis. Ale, išleisdamas seserį davė keletą šimtų rublių, arklį ir kiek ten karvių, dabar jieško sau pačios, kuri jam tą naudą įneštu. Neviena mergaitė trokšta jam patikti, neviena ir saldiems žodelems įtikėjo; daugybei jis galvas apuko ir kalboms apkėlė, bet kas kaltas, kad iš apsigavimo ir ašarų vienos kita nesinaudoja. Ale ji, Barbora Žabalaitė, nedūsis jam apsigauti, neįtikės jo žodžiams, nors jei aukso prižadėtu kalnus. O kad Jurgis Viskantas butu toks turtingas, tai

jam galėtu įsitikėti, nes yra teisingas ir aukso turi širdį: jis, kad aną dieną prižadėjo parnešti iš miestelio motynai vaistus, tai, pabėgęs ant lauko darba, išėjo nakčia, pagrižo švitant ir, nė akių nesudėjęs, vėl už darba griebės. Kad jis turētu savo namelius ir žemės šmotelį, gal už jo ir eitu, bet ne, ji nesigaili to, kad jo neturtas su jos vargais susijungti negali, nes ji nori linksmaus, šnekaus vaikino, kurs meilei anai prieš akis šipsotu ir jausmingus žodelius į ausis šnibždėtu. O Jurgis visados užsijėmęs knygomis, laikraščiais, skaitymu, yra jis visados užsimislyjęs, mažai šnekus, o jei kad atsiliepia, tai apie tą, jog jaunūmenė nemyli apšvietimo, mėgsta ji šventomis dienomis labiau po sodas bėgoti, kur kamaroje pasišnekėti, kamę rinkį pašokti, ne kaip kokią naudingą knigelę ar laikraštį iš Prusų prigavus parskaityti; nū visų kažinko reikalaujas: buk maskoliškai nereikia dainūti, sarmata esą maskoliškai kalbėti, buk maskolei esą musų priešais, buk lietuvei par gerimą nustojantįs netikt savo turtą, bet už kaušą degtinės darantįs valščiūšę ant savo galvos nutarimus; o labiausei atgriso ir įkirėjo jai šie Jurgio raginantįs žodžiai: „Barelė, šia paskaityk naują laikraštį „Tėvynės Sargą,“ knigelę apie Maskolijos politiką su katalikų Bažnyčia; jei tas netinka, tai šia skaityk apie visokių valgių pritaisymą. O gal nori, Barel', pati prasi-mokyti rašyti: nesenei išėjo knigelė: „Lengvas budas pačiam par savę pramokti rašyti,“ — Tilžėje po penkias kapeikas kiek nori gali gauti.“ Jis turi buti ir ant savo veselės apie tą tat šnekėtu ir šokti neitu.

Teip mergaitė dumodama apie savo ir svetimą dalį vis tolyn eina, kol ant galo, apsistojo ant augšto kranto, nū kurio takas žemyn prie upelio nusileidžia. Upelis turi buti užtvinęs (užkilės), nes vandens užimas nū tolo jau girdžias; o gal jau ir lieptai nunešti ir negalima bus par jį išeiti? Maž ne mylią jau kelio atėjo, ar-gi nieką gavus reiks atgal pagrižti? Nusiminusi mergaitė kūgreičiaus žemyn leidos; vandū plačei upelio pakraščius užliejo, akmenis apsėsti, lieptų tarsi nebūta. O če Jūzaps Drungilas ir Pranuks seno Motiejaus užmestą betraukantįs tinklą. Kaip tikt jie aną išvydo, tūjaus pradėjo ją erzinti: „O ką, Barelė, reiks tau išsiplukyti ar tolesnios išsižadėti kelionės! Gal tau

nagines nuauti, gal rišelį parmesti?“ Mergaitė nuliudo ir verkė ko nepradėjo. Pamatęs tą Juzukas: „Neverkk — tarė — be reikalo, upelis greitai bėga, bet nėra gilus, aš tavę parnešiu!“ Nė žvelgti neapsižvelgė Barelė, kaip Juzuks ją pusiau nutvėrė ir nėjusdamas sunkumo į vandenį įbrido. Pačiamę gilumą apsistojęs tarė: „Dabar puse kelio, teisingo reikalauju užmokesnio: pabučiūk manę, mergelė, arba tavę čė pamesiu!“ Ir dėl parodymo, buk tikrai tą padarysias, pradėjo ant vandens ją lingūti. Barbyke, bijodama iš rankų išprusti, apsikabino jo kaklo ir, atsukusi ant jo savo veidą, artie sutiko šipšančias akis Juzuko. Ar galėjo jam priešintis? Valia dyktesniojo buvo, dėlto prisilenkė prie jo ir toje valandoje, kad lupos jų susitiko, pasirodė iš krumų ant krašto upelio pečiutas jaunas berniokas liudno, bet aiškaus veido. Žvilgterėjo ant mergaitės glebyje vaikino ir pro šalį nuėjo, tarsi jų nepažindamas; tiktai toliaus nuėjęs pradėjo niuniūti žinamosios dainelės natą:

„Jau žvaigždė vilties žibėti nustoja,
 Viskas ant svieto man jūda!
 Ar kas gražybes po kojų kloja,
 Ar karčią tulžį gert' dūda.
 Man vis tik pat“, . . .*)

„Reikėjo tam Viskantui valkioties po krumus“ — murmtelėjo Juzukas, statydamas Barykę ant antrojo krašto. Tūtarpu Pranukas atgal padėjo lieptus, kurius abudu su Juzuku tyčiomis buvo pakavoję, ir pats par jūš sausomis parėjo pėdomis.

Jurgio pasirodymas atėmė Barbykei linksmumą, todėl, nors ją prašė Drungilas su jeis pasilikti ir žvejoti padėti, jiji, nudūdama savo rustumą už jų apgavimą, toliaus nukeliavo. „Tas vepelis niekam nepasakys — mislyjo sau Barbykė, — vienok geriaus butu buvę, kad jis manęs šioje valandoje butu nepamatęs, nes senei numanau, jog jis manę labai, labai myli.“
 (Toliaus bus)

*) Ta daina atspausta yra pradiniūse numeriūse „Varpo“ šių metų.

Iš Lietuvos Istorijos.

Mythologiae Lithuanicae Monumenta. Dalis II, amžius XIV ir XV Antano Miežynskio.

Šitoje antroje dalyje p. Miežynskis kritiškai paržiuri žinias, užsilikusias nū senovės apie lietuvišką stambeldišką kunigų gierarkiją ir apie stambeldiškas bažnyčias. Tiktai netyčiomis kaip ir užgauna klausymą apie smerkimą vaikų Prūsųse, apie Vaidevutą ir nekuriūs kitus dalykus.

Ant 29 pusl. sako: „Jeronimas Pragietis įvairiosę lietuviškose žemėse padūda įvairius dievus. — Paveikslai tie pakaktinai darodo, jog vienlično tikėjimo nebuvo, kas jau savaimi nē tikt abejotinu daro tvirtinimą apie gierarkišką įsteigmę kunigų, bet ir jį suvis nuverčia.“
„Kaip visur teip ir Lietuvoje reikia skyrti kunigus iš pašaukimo, nū tarnaujančių dievams, nū burtinikų.“

Iš prievestų žodžių kilsta klausymas: kaip dabar suprasti p. Miežynskį: ar buvo kunigai (dvasiški) Lietuvoje, ar nebuvo? — Gierarkiškos įsteigmės kunigų bebuvo, nebuvo kunigų, kaipo lūmo. Gerai. Bet iš tolimesnio rašto matyt, kad p. Miežynskis lig pripažista, jog galėjo buti kunigai ugnies, ir jog tas Dusburgo „Krive“, kuriam ir Dusburgas ir pasekėjai pripažista plačią valdžią, buvo niekas kitas, kaip tik „kunigas ugnies.“ Toliaus, p. Miežynskis darodo, jog tas „Krive“ neturėjo jokios valdžios, nes niekados jo valdžia nepasirodė: nē tada, kada Kryžiokai naikino artimas su Nadravija žemes, nē ant galo tada, kada pati Nadravija pateko po jų peiliu.

Negaliu teipo-gi neapversti patėmyjimo ant žodžių p. M., butin (turi buti apart Dusburgo) nēks ir nēkur nēminavoja apie lietuviškas stambeldiškas bažnyčias ir jog metraštinįkai aiškei sako, jog Lietuvei „nepažino rašto.“

P. M., atnėtēs suvis Vaidevutą, atmėta ir „Krive“, kaipo kunigų viršiniką; pripažista vienok žodį „Krive“ už pavardę žmogaus, kunigo ugnies, buvusio Romovėje.

Vienok visi darodimai p. M. teip silpni, sunaudojimas žinomos medžiagos teip nekemežnas, jog antra šita dalis jo darbo, tiesą sakant, suvis nedasiekia mierio,

Vilniuj' katedros bažnyčia stovi ant vietos, kur buvo stambeldiška senovės žinyčia; nē viena plyta varpinyčios — ir dabar da užsiliko nū stambeldiškų namų, dievams paaukūtų. Tai kam da tie metraštinikų minavojimai ar neminavojimai apie lietuviškas stambeldiškas žinyčias.

Keistutis už pačią paėmė vaidelutę, pasiankavusią tarnauti dievams. Kitaip sakant, buvo čielas lūmas mergaičių, kurios tarnavo dievams (ar tai dievui). Ar-gi visas tas lūmas galėjo buti be tvarkos? Ir pats p. M. turi pripažinti, jog buvo kunigai ugnies, į kurių skaitlių prigulėjo „Krive.“ Ar-gi ir jų visas lūmas galėjo buti be tvarkos? Užsiliko padavimas, jog paskutiniu viršiausiu kunigū Lietuvoj' buvo Gintautas.

Ir teip, stambeldiškos bažnyčios Lietuvoje buvo, buvo dvasiškas lūmas, į kurį prigulėjo ir mergaites ir vyrai. Buvo ir tvarka tarpo jų ir tvarka tą daziurėjo viršiausis kunigas (dvasiškas). Klausymas tikt tamę, kaip jį vadino? Ar jį vadino „Krive“, ar Krivaitis, ar Krivių Krivaitis?

P. Miežynskis sako, jog užsitikėti tegalima tikt ant žodžių tų metraštinikų, kurie galejo girdėti ir matyti patįs tą, apie ką rašė. Pats jisai sako, jog dalykūse stambeldiško tikėjimo Prusų ir Lietuvių už ištikimus gali laikyti Dusburgą ir vertika jo Jeronima, nes jie gyveno tada, kada da buvo ir „Krive“ ir „Romove“, kada kiekvieną žinią galėjo jie lengvei iširti patįs ar tai ant vietos, ar tai par žinančius gerai žmones.

Remdamasi ant šito ir p. M. mielai gal tikėti žodžiams Dusburgo ir Jeronimo . . . bet, . . . matote, ir Dusburgas ir Jeronimas pripažįsta Krivei tokią valdžią Lietuvoje, kaip Popiežiaus visoje Bažnyčioje? Nematydamas vienok niekur ženklų tos valdžios, p. M. suvis liogiškai sako, jog tos valdžios ir nebūta, nes Dusburgas ir Jeronimas galėjo apsirikti. . . .

„Didžiausis reikalas vartoti tą valdžią buvo tada, kada Kryžiokai užpūlė pačią Nadraviją dėl pavėrgimo . . . Tūtarpu balso, dūdančio paliepimą visai Lietuvai, negirdėti. Ant galo, neatsiliepė tas balsas ir tada, kada Nadravija vergijon Kryžiokų papūlė . . .“ Štai ką rašo p. M. ir ant ko jis stipriausei remiasi, darodydamas, jog tos valdžios nebuvo, o draugei nebuvo ir viršiausio kunigo Lietuvoje. Bet mes ant to galime p. M. užklausti: Ar kas gynė Popiežių nū svetimų, kada jį vežė į Avinijoną? Ar kas gynė jį nū Italų 1870 mētūse? O ar-gi Popiežiaus nėra? Ar-gi Popiežius valdžios neturi?

P. Miežynskis vienmę turi tiesą: jis nenori lyginti valdžios Krivės su Popiežiaus valdžią. Ir tiesa. Bet tai jau kitas klausymas: kokia buvo jo valdžia ir kaip jį Lietuvei po teisybei vadino? —

Aš mažas budamas girdėjau ištaraimą ar tai patarlę tokią: „Trankosi lig Kraujutis po pragarą.“ Benė turės šitas „Kraujutis“ kokio nors susirišimo su „Krive“ ar „Krivaite“ metraščių. —

Negaliu neatversti patėmyjimo ant žodžių p. Miežynskio, jog Lietuvei (Prusai) jokių ženklų raštinių neturėję. Tiesa, jis tūs žodžus ima iš metraščių, bet jis jūs pabraukia. Pabraukime ir mes.

Padavimas neša, jog statant Vilniuje stambeldišką bažnyčią, viršiausis kunigas įmurijęs į sieną tiek plytų su ženklais, kiek da metū turėjus stambeldystė buti Lietuvoje. Ant paskutinios plytos butin buvęs kryžius, o ant kitų atsakas metams ženklas. — Ir teip, pagal padavimą stambeldžei Lietuvei darė kokius tai ženklus — raštuš.

Jeigu tauta nepažįsta kokio išmislo ar dalkto, tai neturi ir atsakomojo dėl to žodžio. Tokia tauta, priimdama nū kitos išmislą ar dalktą, sykiu su jūju priima ir vardą arba nors tveria tą vardą panašei į originolą.

Jeigu lietuviškos tautos neturėjo rašmenų, nepažino rašto, tai ir negalėjo turėti atsakančių žodžių. Kitai sakant, tokius žodžius jie turėjo pasiskolinti, kaip pasiskolijo Vokiečiai, Prancuzai ir kiti. Nū

kokios-gi tautos turėjo skolinti? Jeigu gadinėšę Dusburgo Lietuvei nepažino rašto, tai galėjo skolinti tik nū tų sąsiedų, kurie tadą aplinkui gyveno: nū Vokiečių, Lenkų ar Rusų.

Bet paržiūrėkime lietuviškų tautų žodžius: Lietuvei vartoja žodį: **rašyti**, Latvei: **rakstīt**, (kiek menū Prūsai turėjo žodį: **peisatvei** = rašyti).

Matome, jog tie žodžiai turi savistovią šaknį ir jog neimti nė nū slavėniškų, nė vokiškų kalbų. Vienok žodis „rašyti“ iš kokio lietuviško yra gimęs sunku pasakyti? Tokio paveikslas žodžių mūsų kalboje labai mažai; teip man žinomi: **taršyti**, **pašyti**, viens paėjo nū žedžio **taršti**, kits nū **pešti**. Teip esant, reiktu laukti, jog žodis „rašyti“ galėjo paeiti nū žodžio „rešti.“ Bet tokio žodžio nėra. Tiesa, yra užnešantis „rišti.“ Prasmė žodžio „rišti“ yra artima prasmei latviško „rakstyt.“ Suvedus su žodžiu „skaityti,“ matome navatną atsitikimą. Žodis „skaityti“ yra tai atsakas pirmiausei lenkiškam „liczyć,“ nės tai tvirtina paeinas nū jo žodis „skaitlius,“ atsakas žodžiui „liczba.“ Ir teip, jeigu tai tiesa, tai pirmiausei Lietuvei nerašė, tiktai turi būti „raišiojo“ — „rakste“ ir skaitė skaitlių „rišelių“ — „rakstinių,“ o neparašytus ženklus. — Žinomas yra įpatingas raštas dėl šiaurinės Europos — tai „runai“. Navatnas yra dalykas, jog vardas šito rašto turi ankšta susirišimą su lietuvišką tarmę Teip sneka latviškai — „runas“. Kitaip sakant, „runai“ yra tai snekos, tiktai užrašytos. — Par tai reikia mislyt, jog „runai“ paėjo nū Latvių . . . Tamę aš ir jokio dyvo nematau. Dalis Latvių po vardu Herulių (Gerulių*) pavaldė Romos imperiją. Jeigu neankščiau, tai nors tošę gadinėšę turėjo pasipažinti su kultūrą Europos ir romiškais rašmenimis.

Dabar grįžkime prie mūsų sąsiedų. Vokiečiai, kaip matyt', iš žodžio „schreiben“ raštą paskolijo nū Romėnų, nes pas jūs yra atsakas žodis „scribere.“

To negalima pasakyti apie Slavėnus; jų „pisati“ ne nū Romėnų imtas. „Pisati“ paneši ant prusiško „peisatvei“. Patėmykime čion viena įpatybę prusiškos kalbos. Kur lietuviškoje kalboje yra balsas „ie,“ ten tolidžio prusiškųse žodžiūse randas „ei.“ Teip, lietuviškas „Dievas“ prusiškoje pavirsta į „Deivas.“ Par tai, jeigu randame prusiškoje „peisatvei,“ tai lietuviškoje turėtumėme jieskoti „piesatie“ Bet kadangi par ilgus amžius lietuviška kalba truputį atsimainė ir kapangi balsas „s“ tarpo sąbalsių tankei pavirsta į „š,“ tai nerasdami žodžio „piesatie,“ turėtumėme jieskoti žodžio „piešatie“ arba „piešti“. Ir tiesa, toks žodis yra — tiktai prasmė jo truputį kita. Jis atsako lenkiškam „rysować“ „malować.“ Bet ir šitamę dalykę sutinkame navatną daiktą. Slovėniškose kalbose žodis „pisati“ neturi jokios šaknies, nežinia nū ko jis galėjo paeiti. Lietuviškoje-gi kalboje randasi ir šaknis ir liogiškas išreiškimas, dėlko šitas, o ne kitas žodis atsiranda prasmėje „rašyti?“ Anglelis sudegusios balanos vadinasi „pieša.“ Ir kol žmogus neturėjo kitos medžiagos dėl rašto, dėl piešimo, tai lengvu galėjo vartoti tą anglelį, tą „piešą.“

*) Jog Latvei — tai Herulei matyti iš „Tėve mūsų,“ privesto pas Dusburgą (išleidime Hartknoch'o).

Ir teip, piešti paėjo nū žodžio „pieša.“ Nū čion ėmė savo pradžia prusiškas „peisatvei.“ jau nū jo Slovėnai tvėrė savo „pisati.“ Teip, kaip tvėrė „žena“ nū prusiško „ganna“ ar „genna“, arba kaip Lenkai iš prusiško „sanliuba“ pasidarė sau „slub.“

Ir teip, senovėje mes pažinome raštą, turėjome įpatingus ženklus dėl to; apie tai liudija mūsų kalba, Kitas dalykas, dėlko nustojome savo senos kultūros. Gal but labai, jog Gudai ir Slovėnai priežaščių, to, gal but ir kitas kas kultas. Palaikos tos mūsų senos kultūros, nesuprantamos da ir šendieną, po Lietuvą draikomos paveikslę burtų, senų padavimų, pasakų. . . .

A. Kuronelis.

„Mendog Król Litevski“. Paraše Julius Latkauskis.

Akyva tai knigelė iš daugumo priežaščių, labiausei vienok par apstumą medžiagos visokios ir par kritišką pažvilgį kaip ant kryžiojų darbų gadynėse Mendaugo, teip ir ant paties Mendaugo, Turi vienok ir ji tokias silpnas pusias, ant kurių ir nenorėdamas turi atsižūrėti. Teip, ant 6to puslapio p. Latkauskis rašo: „Iki pusei XII amžiaus Lietuva da nesiekė į anapus etnograpiškų ežių. Neturėjo da nė Gardino. nė sklipelio Jūdės Rusijos, nė Baltos. Gardinę valdė kunigas Všievolodas, sunus Vladimiero Monomacho; . . . Kleckę — brolis jo Viačeslavas; Nesviežę da pirmusę desėtkūsę XIII amžiaus valdė kunigas Jurgis ir tt.“

Pirmiausei paklauskime: kur etnograpiškos ežios Lietuvos? Metraščiusę ir pas Rusų istorikus (Solovjev) padėta, jog apie 1060 metus Izjaslavas kunigaikštis Kyjevės pargalejo „Goliad“ lietuvišką gentį, gyvenusį Smaleniškojė rėdyboje, apygardėse Možaisko ir Gžatsko. Kitap sakant, ežios etnograpiškos mūsų tautos galę XI amžiaus siekė Gžatską ir Možaiską, Tarpę jūdėviškių kunigų rusiški metraščiui minavoja Šiurpą, Mintelį . . . pradžioje XIII amžiaus. Minėti vardai patis par savę jau aiškei rodo, jog Jūdėvišių gentis prigulėjo į Lietuvos tautą. Tokiu budu etnograpiškos ežios į pietus pradžioje XIII amžiaus ėjo iki tolimam Draučiniui (Drohiczyn). Kas netiki šitam mano tvirtinimui, tas tegul pajima platų lapą geograpišką žemių, einančių stačėi į pietus nū dabartinės Lietuvos, o tenai ras tarpę miestų Bielsk ir Kleščė kaimą „Šernių.“ — Toliau da į pietus nū čionai, nepartoli nū Riasnos miesto yra „Verpalių“ bažnytkiemis. — Šernei, Verpalei . . . patis par savę liudija.

Ant ko-gi remdamasi p. Latkauskis taria butin etnograpiškos ežios Lietuvos baigėsi, nedąėjus iki Gardinui? Lengvu tai atminti. Jis skaitė rusiškus metraščius, jog parašyta yra: „Horodnę buvo kunigaikščiu Všievolodas (sunus Vladimiero Monomacho)“. — Ne mažai buvo miestų, turinčių vardą užnešantį ant Gardino „Grodno“ — Buvo nevienas „Horoden“, buvo nevienas ir „Horodno.“ — Katram iš jų buvo kunigų Všievolodas, sunus Monomacho, šenden mes neturime aiškių darodymų, dėlto šitoje pusėje plati dirva dėl nepabaigtų ginčų. Bėt jieškodamas teisybės, o ne tuščio ginčo, turi daleisti, jog Gardinę, kurį Lenkai „Grodno“ vadina, vargei bebuvo minėtas

Vševolodas, nēs istorijoje nēra niekur aiskios žymēs, jog kadā nors Gardinas prigulėjo prie Rusijos kunigaikščių, kaipo dalis jų žemēs, kuria galėjo palikti vaikams. — Teipo-gi istorijoje nēra žymēs, jog Gardinā Lietuvei atēmē nū Rusū. —

Tegul sau ant galo ir buvo teip, kaip nori p. Latkauskis. Tegul kunigas Gardino (vadinasi Vševolod, tegul Nesviežę buvo kunigas Jurgis, bet ką tai ženklina? Daugmantas ar buvo kunigaikščių Pskovo, ar Novgorodu Didžiųjų valdē brolis Olgerdo, ar „Bobrok“ vadas Dimitro Doniško, katras sumušē Totorius ant Dono, buvo Lietuvis; ar Riuriks, Sineus ir Truvorius pirmi Rusū kunigaikščiai buvo ir-gi lietuviškos genties žmonēs (žiurei monograpijas Kostomarovo)? Senovēs gadynēsę nūlat taikesi teip, jog gimines lietuviško kunigaikščio nubėgus į Rusiją, gaudavo sau tenai kunigiją ir valdydavo; teipo-gi atsitikdavo ir teip, jog Rusijos kunigaikštis, atbėgęs į Lietuvą, gaudavo sau kunigiją, kurioje teipo-gi ir gyvendavo ir valdydavo.

Pas Dusburgą tolidžio minavojesi Dovidas Gardino valdonas, o vienok nē sykį Dusburgui nē į galvą neatėjo laikyti jį už ne Lietuvį. Ar tai p. Latkauskis užmiršo, jog Lietuvos valdonai turėdami tankius susinešimus su krikščioniškomis valstybėmis, ne sykį priėmė ir tikėjimą ir vardą krikščionišką? Ar jis užmiršo išvirtusius į krikščionis kunigus Lietuvos, kurie valdē Valinium ir Podolę?

Kur ējo ežios Lietuvos XII ir XIII amžiuje šendien ne žinia, nēs jos užtrintos šešeis amžiais. Bet jeigu jos XI amžiuje siekē Gžatską, Možaiską ir Draučinį, tai vargei XII amžiuje baigesi į žiemius nū Gardino?

Tyrinētojui praeitēs Lietuvos ne sykį pūla į akį navatni atsitikimai: užaina Lietuva ant Kyjevos, Valinio, Padolēs ir be trenksmo, be riksmo tos šalis susilieja su Lietuva. Eina Lietuva par Polocko kunigaikštystę — svietas Lietuvius liūsa! praleidžia, tartum ta Polocko kunigaikštystē priklausu Lietuvii. Bēga Lietuvei vejami iš Novgorodo apigardēs ir gauna užvėją Toropcę, tartum tas Toropec tai lietuviška pilys. —

Ne! Tai ne navatni atsitikimai, — tai paprastini darbai. — Kitaip ir buti negalėjo. — Konstantinas porfirogenita Kyjevą vadina „samvatas“ (žiurei Karamzino patėmyjimus). Pirmas jos kunigaikštis buvo Askold. — Abudu žodžiu iškreiptu, vienas iš „Sianvietes,“ kitas iš „Jaskold.“ Vienas, — „Sianvietes,“ buvo palyginant su Novgorodu, ar kitu miestu. Kitas, tai vardas tankei randamas senovēs Jūdvešijoje. Kyjevoje Rusai buvo tai svetima šalis, pavergusis pilys; apygardoje Kijevos gyveno tautiečiai Jaskoldo jūdvešio. Ir užplaukus Lietuvems su Gediminu nestatē jie par tai didelio pasipriešinimo, priimdami kaipo brolius.

Polocke gyveno navatna kunigiška šeimyna: kunigaikštis vadinosi Rogvolod, duktē jo Rognieda; ar ne Ragvaldis su Raganiutė? — Ar tos amžinos kovos Polocko kunigų su Rusijos kunigais, ir ta amžina jų sutaika su Lietuveis, ar nerodo, jog ten gyveno gimines lietuviškos tautos?

Toropec guli ant upelio Toropo. Ar tai ne Turupis ant Turupio? —

Jeigu su p. Latkauskiu prijimti už tiesą, jog etnografiškos ežios Lietuvos XII amžiuje buvo tos pačios ką ir dabar, tai žinomas dalykas, jog tyrinėjami velesnius laikus turėsime visur istorijoje mūsų daugybę stebuklų. Ir auga Lietuva par greitai, ir sekasi jai par labai... Bet jeigu prijimti už tiesą, jog politiškos ežios buvo ne žymios, o etnografiškos ežios buvo labai plačios, tai ir jokių stebuklų nereiks. Suprasime lengvai tadą pasivedimus Gedimino, Olkerčio ir Vitaučio Rusijoje; suprasime tadą ir dėlko pagal p. Latkauski (9tas lapas) „žemelė ne platesne par 30 mylių siunčia šarvotus pulkus.“ —

Pareitė mūsų tamsi. Kaip sunku atminti, kokia plyta kur stovėjo sugriautusė namusė, teip šendieną sunku atminti, kas buvo ir kaip buvo mūsų tėvynėje laikusė gilios senovės. Norint mokyti tyrinėtojai naujesnių gadinių ir randa Lietuvą už plačią ir ne tokią, kaip pirma mislyjo, vienok mes grįžkime prie to pažvilgio, kurio laikosi p. Latkauskis ir čiola eila ir senų ir jaunų raštinikų. —

Pagal jų nūmonės, Lietuvai buvo tai pakėgė, tamsūs žmonės, be mokslo, be išmislo, be ginklo. Lietuva tai suvis menka, giriomis apželusi šalis, ne daugiau, kaip 30 mylių pločio. Lietuva tai šalis, kur lankais moka donę, padotkus, maitinasi pelais... .

Iš visų genčių lietuviškų apšviesčiausia buvo Prusai. Jie iš seno vedė vaisbą (prekystę) gintarų, jie turėjo savo gasą garsiamę Novgorodę. O vienok tokių Prūsų kareivį priešdamas Hartknöch'as, pirmiausei išžargina, kaip girios baidiklė, padūda jam į rankas ilgą, medinę, kaustitą būžę, už jūstos prikašioja jam daugybę mažiukių būžaičių storgaliu žemyn, kad begant išpultu, ir pastato jį basą ir vienplaukį. Jeigu jau toks prūsų kareivis, tai koks turėjo buti Lietuvos kareivis? Jau ne kitaip, kaip nūgas, visas plaukais apželęs, su žalia da lapūta šaka vietoje ginklo. Dabar sakykite man, ar neskaitlingas pulkelis tokių Lietuvių galėjo stoti baugu dėl visos rytmėtinės Europos?

Ten toli pietusė griovė Lietuvai lenkiškus miestus; žirgai jų drumste vandenis Dauguvos, Dniepro; triubos jų baugino tolimus svečius Rusos, Novgorodo; triubos jų skambėjo sienosė visu apygardinių miestų.

Ne! turbūt ne teip senovėje buvo, kaip mūsų sąsiedai pasakoja.

Jornande Gotu raštinikas, kuris pažino Lietuvius po vardu Vendų, sako, jog buvę labai skaitlingi. Patvirtinimas to randasi ir pas Dusburga, kur čekų vaisko užtektinai buvo, pagal žodžių vieno sambijono, dėl pargalėjimo tiktai vienos Sambijos. —

Vulfstanas, Freitagas, Grünnovius ludija ne mažai apie įpatingą kultūrą Lietuvos, kur mokėjo vasaros laikę ledą daryti, iš kur Vokeči patis sēmė pradžias savo kultūros amatiškos, kur poėzija žydėjo... .

Dėlko-gi teip melavo svetimi apie mus ir dėlko-gi ir toliaus melūja? Jie, mat, klaidino ir klaidina silpnėsniū proto mūsų žmones, žemina tautišką dvasę, plešdami mūsų tautišką garbę, kad įgytu proga naikiti mus, kaipo žemesnę tautą, sykiu su garbę, kad gautu plešti ir mūsų tur tą ir mūsų žemę. Šitai mes matome darbūsė kryžiojų, kada jie prisidengę geidimū paversti mus į katalikus, naikino

musų žmonės, pleše turta ir žemę. Štai matome ir laikusę susidejimo su Lenkais, kada tie vardan musų apšvietimo padavė į verguę bajorams musų tautos liūšą svieta, kada jie naikino musų kalbą ir veržė visur iš musų turta ir žemę.

Musų tauta buvo iš seno labai skaitlinga ir turėjo įpatingą gana augštą kultūrą. Atvykus į Europą Hunnams — Slavenams, — Lietuvei traukėsi iš kelio šitiems daugiaus žverėms ne žmonėms. Traukėsi iki paskutiniai, nešdamiesi su savim ir savo tikėjimą ir savo žinias ir dorą. Pulkai priešakinei žver-žmonių Slavėnų pagyvenę kiek grietu su Lietuveis, užsikrėtė ir jų tikėjimu ir dalią kultūros. Paėmė net valdonus dėl savęs iš jų. Bet lašas žmogaus kraujo, patekęs par valdonus į gįslas žver-žmonių Slavėnų, nepardirbo jų į žmonės; — žveris liko žverimis ir siekėsi toliau terioti musų svieta. Pajutę paojų Lietuvei ėmė telkties į kunigijas ir kunigaikštystes. Patekę į svetimą valdžią, viečiai Lietuvos ir-gi ėmė, žiureti atgal į saviškius. Pradėjo tarp svieto rasti supratimas tautiškos vienybės. . . . Ne sufanatizavotas svietas broliškai sutiko Lietuvi ir stabmeldi, ir krikščioni . . . ir mokantį savo tėvų kalbą ir užmiršusi. Susitvenkė pajiegos Lietuvių į vieną kruvą ir gulė rimti pulkai jų į įvairias puses, atkeršdami už senas skriaudas ir „vėte dušias nū kunų“ ir klojo pulkus priešų, kaip kloja vėjas tyro augštą žolę. —

Jeigu p. Latkauskis sekdamas kitus daro paprastą rutinišką klaidę, tai ant jo nėra nė ką rugoti. Jis remdamasi ant užrašytų faktų siekėsi bešališkai išsaukti senei užmirštus, miglomis amžių užtemtus atsitikimus. Ne jo kalte, jeigu miglosę daug dulkių melo yra.

Kitas suvis dalykas, kada p. Latkauskis metęs aklą įtikėjimą į autoritetus, o padūda kritikai istoriskus padavimus. Oion jisai pasirodo dideliu tyrinetuju, su ašriu ir aiškiu pažvilgiu ir su turtingą argumentaciją.

Savo knygėlėje jis dasiekė mierio ir parodė aiškei, jog Mendaugas nebuvo apostata, tik greičiaus kankitiniu už tikėjimą. — už kurį ir tapo užmuštas par savo priešus, benešant gyvastį į katalikišką šalį — į kryžioką žemes. Kapas Mendaugo esąs Aglionoje.

Kitas nūpelnas p. Latkausko yra tai darodymas raštų, padarytu butin par Mendaugą, dovanojančių kryžiokams žemes Lietuvos ir Žemaičių, tarp kurių raštų tik vieną užrašą, ant naudos Lietuvos vyskupystės padarytą, gali laikyti už tikrą. —

Ir teip abelnai sakant, užpelnas p. Latkausko prieš istoriją, o ipač prieš istoriją Lietuvos tamę, jog jis pirmas ryžosi sugriauti melus Vokiečių apie vieną iš musų valdonų. Piktumai ir kniavines tarp Lietuvių gadynėšę Mendaugo įpatingai pritare darbams klastingiems kryžiokių. Par piktumą patįs Lietuvei teršė vardą pirmo kankitinio už tikėjimą musų kampę ir pavertė jį susidėję su Vokiečiais į apostatą, išsizadėjusį katalikystės. Naudą iš to surinko Vokiečiai, nes toks negražus paškalas, paleistas ant valdono Lietuvos, davė jiems akysę kitu katalikų progą plešti toliaus Lietuva. Tokios jau apšnekos buvo Vokiečiais kryžiokais paleistos ir ant Jėgailos po priemimui par jį katalikystės, . . . bet Vytautas, priešinikas Jėgailos, buvo tai ne Daug-

mantas su sebrais . . . Ir Vytauto gadynėse vokiška intriga nenutiko; atsakymą gavo jie po Tannenbergu (Šilokalniu). — kur patiesė ir kryžiuočių ir talkininkų jų į 40000. Ne taip buvo Mendaugo gadynėse. Lietuvei priešininkai Mendaugo nesuprato ką jie daro, tersdami vardą savo valdono; — par tai prie vardo Mendaugo ir prilipo ant ilgų amžių neužpelnytas įžodis.

Tokių atsitikimų, ir šendien mūsų kampę ne mažai. Dažnai girdi kaip vienam kampę vieną Lietuvį apkalba svietas, kitam-kita. Išižiurėjęs į tokias apkalbas matai vieną pusę didelį kvailumą apkalbančių, kurie nesupranta į keno dudą pučia, — kitą pusę matai vergutišką žemą dvasę, kuri siekes, kaip angis, įkasti savo brolių iš apmaudos, iš pavydėjimo . . . ir kitų žemų įstinktų. Kaip dabartinės mūsų nesutaikos eina ant naudos svetimtaučiams, taip ir senovių gadynėse ėjo, ką išsėmėi išgvildėno p. Latkauskis, — įpač tai aišku, kada skaitai rastus vardus Mendaugo padarytus, dovanojančius visas beveik Lietuvos žemes kryžiuokams. Matai, taip sakant, paskutinį mierį Vokiečių kryžiuočių. P. Latkauskis nelabai įsistodamas, o vienok gana aiškei rodo, jog beveik visi tokie dovanojantieji raštai (apart vieno) yra klastingi, — padaryti po mirčiui Mendaugo par kryžiuokus.

O vienok vardan šitų metų, vardan apkalbų ir pačėis Lietuveis darytų — par ilgus amžius naikino mūsų šalį. Ar išmintingos buvo apkalbos ant Mendaugo daromos?

Kad tai mus nors datyrimus pamokytų! Bet tuščia viltis! Vergutiškos dušios, pridengtos ir godotiniaušeis rubais liektisi vis vergutiškomis ir kvailiomis, jos niekad nesiliovė parsekiojimų ir nesiliaus. —

A. Kuronelis.

Pagal inžinierių Joną Heurich'ą.

Maliava.

Sudėjo Antanas Dailidė.

§ 1. Išdirbinio pritaismas.

Ketindamas maliavoti išdirbinį, pirmučiausiai nulygink jo paviršį. Maliavotinasis dalykas turi būti visai sausas, kūpnus ir glotnas. Riebiosias pietmės reikia butinai prašalinti; purvas, sūdis reikia nuplauti, jeigu vandū neima, tai potašu atskiestu vandenyje arba šarmu. Senoji maliava prašalinama: jeigu buvusi klejinė — atmirkius vandenimi, reikia nukajšti, o jei buvusi eliejinė — atmirkius potašiniu vandenimi, reikia nukajšti; visokius gžimsus ir papūšas, kurie nėra prieinami kaisti, arba bijant kad nesusibraizytu, reikia suslapinti karštu terpentinu arba soda ištirpinta lygioje dalyje vandens, pridėdant truputį negesytų kalkių (Calx usta). Galima teipojau nujėdinti aptepus prastūju miuļu. Sakas nedervingas (nesmalingas), kurios negalės ilgainiui iškristi, reikia nuglotninti, o dervingosias (smalingosias) arba galinčias iškristi, reikia išgrežti vindu ir užklejūti arba užkytūti.

Klejinė maliava nekimba į geležį, todėl vynis, gembės, kibeklius ir t. p. reikia apdengti lekerium. Plyšius, dūbeles, skyleles ir t. p. užtepti reikia tam tikru kytu; didelius plyšius galima užklejėti.

Kytas esti klejinis ir aliejinis. Klejinis kytas dero po klejinės maliavos, aliejinis — po aliejinės. Klejinis kytas darosi, sumaišius virtus klejus su miltinę kreidą tirštai; sumaišęs, tūjaus kytūk — po valandos nebederės. Aliejinis kytas darosi, sumaišant pakastą su miltinę kreidą (t. y. kaip stiklorių kytas).

Po aliejinės maliavos kytūjama visūmet pirma gruntavimo; po klejinės — galima kytėti pirma arba po gruntavimo.

Šlifūjama, išdziuvus ir visai sukietėjus kytui, glaspapieru, o dailesnį darbą — birsteinu. Glaspapieru šlifūja sausai, o birsteinu šlifūja pavilgius medžia vandenimi dėl klejinės maliavos, o terpentinu dėl aliejinės maliavos. Šlifūjant pajama luitą birsteino, perpjauia pjukleliu pusiau, patepa abi pusi sėminiu aliejumi ir trindamas vieną į antrą, nuglotina; patepa šlifūjamą daiktą vandenimi ar terpentynu (pagal tą, kokio bus maliava, klejinė ar aliejinė) ir trina medžia birsteinu, lik nusipliesius. Nelygiūsius paviršius galima šlifūti smulkiaisiais birsteino miltais šiteip: pajemk skiautėlę, arba skepetėlę, suvilgyk, apibarstyk birsteino miltais ir trink. Gzimsus ir ravelius šlifūjama lentelę, nudrožta teip, kad įtiktų. Lentelę pavilgęs apibarsto birsteino miltais. Nušlifavus, reikia nušlūstyti dulkes ir skutenas. Vandū šlifavimui turi būti labai šaltas: jų šaltėsnis, jų geresnis; vasaros laikę galima pridėti ledo.

§ 2. Maliavos sutaisymas.

Maliava vartojama klėjinė ir aliejinė: klėjinė daroma su klėjiniu vandenimi, aliejinė su pakastu, arba fernicu.

Maliavai reikia būti smulkiai į dulkes sumaltai ir persijotai. Darant maliava, reikia ją sutrinti ant akmens trintuvu su vandenimi arba su pakastu; **klėjinė maliava trinasi su vandenimi, aliejinė — su pakastu.** Jū labiaus sutrinsi maliava, jū plyniaus ir dailiaus klosis ant medžio. Sutrinta maliava jei ne tūjaus vartosis, reikia sudėti molinin indan ir antpilti: klėjinę maliava trupučiu vandens, aliejinę — trupučiu pakasto, dėl nedžiuvimo, ir apdengti angščiai.

Kiekviena varsa (koloris) trinama skyriumi, o jei reikia sumaišyti, tai geriaus sutrintas. Sutrynus vieną varšą ir norint trinti kitą, reikia akmenį ir trintuvą visai nušviesti: trynus klėjinę maliava — nuplauti vandenimi, o trynus aliejinę maliava, reikia nuplauti aliejum, paskui antpylus vandens ir smulkū smilčių, nutrinti trintuvu ir nuplauti vandenimi. Kartais, jei teip nepasidūda nuplauti, reikia nujėdinti potašiniu vandenimi arba terpentinu. Bleiveisui trinti geriaus butu trint atskira akmenį ir trintuva.

Prieš maliavosint, pajama sutrintą maliava, įdeda pūdelin ir antpila pakastu dėl sutaisymo aliejinės maliavos, o dėl patiekimo klėjinės maliavos antpila klėjiniu vandenimi, ir gerai išmaišo.

Pakastas verdamas yra iš sėmeninio aliejaus, įdėjus 2, ar 3, ar 4 lotus **bleigleito** (rusiškai vadinas svincovyj glet) ant 1 švaro aliejaus. Verdasi ant visai lengvos ugnies par 3 adynas. Aliejū virinti reikia labai išlengvo, kad neantvirtu ir neužsidegtu. Pabrikinis pakastas, arba ferniksas, pigesnis yra už sėmeninį, bet mažesnę turi tvermę.

Klejinis vandū dėl klejinės maliavos patiekimo parengiama, ištirpinus 1 svarą klejų 5 kvartūsę vandens.

Trinti maljavai yra tam tikra mašinėlė, su kurią darbas eina daug spėriaus. Yra ant visokių prekių: nū 12 rublių lik 50 rub.

§ 3. Maliavojimas.

a) Pirmiaus pamokysiu, kaip andedama **aliejinė maliava**. Maliavojamasis daiktas turi būti visai sausas, o jeigu iš akytos medegos yra padirbtas, pat pirma reikia jį prigirdyti pakastu, kad neišgertu iš maliavos aliejaus, kurs yra reikalingas dėl kibimo maliavos.

Visupirma (prieš maliavojant) andedamas **gruntas**. Gruntas patiekiamas yra **iš bleiveiso su pakastu**; žinoma, bleiveisas pirmiaus turi būti sutrintas ant akmens; grunto tirštumas turi būti šitoks: ant svermės, 2 dali bleiveiso ir 1 dalis pakasto. Minkštam ir akytam medžiui reikia truputį tirštesnio grunto. Gruntūti reikia lik 2 kartu; po kiekvienam ištepimui, reikia palukėti, kad visai išdžiutu; kūmažiausiai reikia kad nū vieno tepimo lik antram praėitu bent 2 sutki. arba 48 adynos. Po pirmajam gruntavimo kartui, reikia užkytūti kiaurines ir plyšius, o šlifūti po kiekvienam tepimui, visai jam sukietėjus.

Maliava reikia gerai išmaišyti prieš kiekvieną ikišimą pinzelio. Tepant, pinzelį reikia turėti visai stačiai ir tepti tiktai galais šeriu. Maliavos nekabink po daug, kad nelašētu: nukritusius nevieton lašus reikia tūjaus pat prašalinti. Tepti reikia kiek galima plonai, plynai ir lygiai.

Maliavojąs pajema sutrintą maliavą, įdeda į pūdelį ir antpila pakastu, prie tam gerai išmaišo.

Tirstumas maliavos turi būti šitoks: **bleiveisas**, ir kitos visokios svariosios maliavos, reikalauja, ant svermės, 3 dalių maliavos ir 1 dalies pakasto; **okra**, ir kitos panašaus svarumo, — 3 dalių maliavos ir 2 dalių pakasto; **jūdosios (sūdjis)**, žeminės maliavos, berlinerblau, indigo, įvairi sakai — ant 2 dalių maliavos 3 dalių pakasto. Į maliavą kartais deda prancuziškio terpentino, dėl veikesnio džiuvimo, bet dedant nereikia padauginti, dėlto kad nū padauginimo terpentino maliava ant oro veiklai pavirsta į dulkes. Todėl, andėjus gryną aliejinį gruntą (t. y. be terpentino), galima pridėti į maliavą pirmą kartą tepant ant 7 dalių pakasto 1 dalį terpentino, antrąjį ir trečiąjį kartą ant 4 dalių pakasto 1 dalį terpentino (ant svermės). Dalykams viduje laikomiems, galima pridėti terpentino pusiau su pakastu (t. y. kiek terpentino, tiek pakasto). Maliava geležei viduje laikomai darosi su vienu terpentinu, geležei orę laikomai — su vienu pakastu.

Dėl dailesnio spindėjimo, viršun aliejinės maliavos aptrauka **lekerium**.*) Lekerius dalykams orę laikomiems turi būti aliejinis; daiktams, viduje laikomiems, gali būti, aliejinis, terpentinis ir spiritinis, jeib katras. Aliejinį lekerių reikia džiovininti ant karštos saulės arba karštoje grįčioje; o kiti lekeriai džiovinami šitai. Lekeriuojant, pinzelis dažosi po ne daug, karta klojasi nestoresnė už lakštą rašomojo popieriaus, tepasi placiimi plonu (arba plokščiu) pinzeliu, drašiai ir greitai, nėkūmet netraukiama pinzelio 2 karta per tą pačią vietą; smulkiems išdirbiniams reikia turėti mažesnį pinzelį.

*) Tūkart į gruntą reikia pridėti silbergleito.

Lekeriai tepti už vis geriausei dera barsuko plaukų pinzelis. Lekerius andama lik 3 kartų, po kiekvieno karto, išdžiuvus, šlifujama bimšteino dulėmis su vandenimi. Pabaigus darbą, pinzelius reikia tūjaus nušlūstyti šasai; jeigu nevisai išsišlūstė, tadą plauna spiritu, jei buvo spiritinis lekerius, o kiti lekeriai nusiplauna terpentinu.

Maliavodami sugebantieji meistrai išdirba bryžius, panašius į medžio rieves. Prie to reikia nemažo sugelbėjimo. Patpirma numaliavoja, 2, ar 3 kartus aptraukdami aliejinę maliavą šviesiai-geltonai, panašiai į šiaudo varšą (kolor). Ta varša pasidaro, sumaišius bleiveisą su okra; pirmąjį kartą maliava sutaisoma su vienu pakastu, antram ir trečiam kartui į pakastą prisideda truputis terpentino; po kiekvieno nutepimo, išdžiuvus, šlifujasi bimšteinu ir glaspapieru No. 0. Bryžius išdirba dažyve, vadinamą **umbra**: daiktams ore laikomiems ją sutrina ir atskiedžia šo pakastu, o daiktams viduje laikomiems — su uksusu arba su alumi; ta dažyvė turi būti tirštesnė už maliavą. Nupaisę bryžius panašiai į medžio rieves, aptepa dailiai kopaliniu lekeriumi, lik 2 kartų, o daiktus ore laikomūsius — aliejinį lekeriumi. Lekeriai visai išdžiuvus, šlifuja bimšteino dulėmis. Dėl išdirbimo medžio rėvių, vartojasi **tam tikras pinzelis**, platus ir labai plonas, kurį padaže dažyveje, perkiša par šukas, pertatai pinzelis išsiskirsto į daug smulkių pinzelėlių, kuriais ir išvedžioja bryžius panašiai į medžio rieves. Tolesniai, kitais pinzeliais pataiso ir padailina, kad rievės būtų visai pavėdzios ir prigimtam. Norint ant tamsaus dugnio išdirbti šviesius bryžius, reikia dar šlapią maliavą išvedžioti tū pačiu plačiam-plonum pinzeliu, perkištu par šukas, bet **sausu**.

Aliejinei maliavai dera:

baltai: bleiveis ir cinkveis;

geltonai: geltonoji okra ir mineralgelb;

raudonai: minija ir braunrot;

žaliai: grišpalas ir šveinfurtiškė žalioji (šios žaliosios maliavos yra labai nūdingos, arba tručyančios, todėl viduje laikomiems daiktams geriaus būtų padarius žaliają maliavą sumaišant mėlynąją su geltoną);

mėlynai (žydrai) berlinerblau;

jūdai: degintasis kaulas ir frankfurtiškės sūdys;

rudai: umbra ir rudoji okra.

Yra dar ir kitos maliavos įvairių varšų. Gali ir pats iš tū pačiu padaryti kitas tinkamas varšas, sumaišydamas vienas su kitomis, kaip antai: **pilkąją**, sumaišęs jūdą su balta, — **rožinę**, sumaišęs raudoną su balta, — **perinę**, sumaišęs jūdą su mėlyną ir balta, ir teip toliaus.

Aliejinė maliava įgyja didesnę tvermę ir neveikia tamsėja, pridėjus į 24 dalis gatavos maliavos 1 dalį baltojo vaško. Vašką reikia pirmiaus ištirpinti terpentinę ir sumaišyti su pakastu (šaltai).

Į balta maliavą pridedama truputį mėlynos arba jūdos dažyvos, dėl dailumo ir tvirumo varšos. Trinama atskirai, paskui sumaišoma.

(Toliaus bus)

Naudingi pamokymai.

Nū rozės.

Imti pusę sklienyčios ruginių miltų, antrą pusę pripildyti smulkiu cukrumi; tą užpilti grynu šaltu šaltenio vandenimi, vaudens pilti kiek tilps į sklienyčę, palaikius tokį pritaissimą par naktį, nū ryto gerai išmaišyti ir visą tešlą ant tuščios suvalgyti, teip daryti tris sykius, tai yra tris rytmečius.

Antras budas.

Imti tris senas apdevėtas patkavas; pirmą dieną gerai įkaitinti vieną patkavą, įdėti į indą užpilti trys sklienyčės pienu ir tūjau uždengti kol užšals; užšalus supilti į kitą indą, padalyti į tris dalis, vieną dalį išgerti nū ryto, antrą dalį pusiaudienyje o tretę vakarę. Antrą dieną teip pat apseiti su antrą patkavą, o tretę su trečia, sako buk nevienam ir mačyją.

P. Kerevičienės.

Trečias budas.

Deginti lyg raudonumo ėstą jaučio kaulą, smulkiausei sumušti ir par tanku musliną parsijoti; tokius kaulinius milčiukus imti par devynes dienas vakarais po pusę arbatinuko šaukščiuku. Laikę gydymos pasisaugoti skaudžių rugštimų. —

Nū užkietėjimo vidurių.

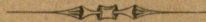
Tankei vidurius pravalnina ėmus vieną šaukštą mieliu, sumaišytą su vienu arbatinuku šausščiuku žansies taukų.

Nū dusulio (sinčio).

Imti pačio karčiojo jūdojo daržo ridiko, sutarkavoti, sultį išspausti, parkošti par drabužį, pavirinti su cukrumi, kaip gerai pavirs, nuputos, imti nū ryto, pusiaudienyje ir vakarę einant gulti po paprastą šaukštą.

Nū niežų ir įvairių spūgų.

Imti du šaukštu beragės taukų, arbatinuką šaukščiuką smulkei sumuštos sieros (kviat siarčany) ir du granu baltojo kumparoso; tą visą gerai sumaišyti ir tepti du sykiu ant dienos.

Atsakąs rėdaktorius **F. Saunus Tylžeje**; prie jo siųsti raštus, rankraščius ir pinigų; pas jį teipogi laikraščio krautuve. Antrašas:

Herrn F. Saunus, Tilsit Wasserstr.

Spaudinta pas J. Šenkę, Tylžėje.